m_educ_2025_181

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра практичної психології

Особливості взаємодії у конфліктній ситуації подружжя із різною тривалістю перебування у шлюбі

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 2 курсу, 622 групи
Науменко Ірина Дмитрівна
Керівник:
канд. психол. наук,
доц. **Канівець Т.М.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол №__ від «__»_____2024 р.
Зав. кафедри_____ доц. Радчук В.М.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Науменко І.Д. **Особливості взаємодії у конфліктній ситуації подружжя із різною тривалістю перебування у шлюбі** – Кваліфікаційна робота.

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей поведінки подружжя у сімейних конфліктах з урахуванням тривалості їх перебування у шлюбі. Актуальність роботи зумовлена важливістю збереження гармонійних стосунків у сім'ї як основного соціального інституту, особливо в умовах сучасних соціально-економічних та культурних викликів.

Дослідження базується на теоретичному аналізі літератури, емпіричних методах вивчення взаємодії подружжя та діагностиці конфліктних ситуацій. У роботі розглядаються причини, типи та наслідки сімейних конфліктів, визначаються основні фактори, що впливають на конфліктну поведінку партнерів. Особлива увага приділяється кризовим моментам у житті молодих сімей, які потребують психологічної підтримки для гармонізації стосунків.

Висновки роботи підкреслюють значення конструктивної поведінки у вирішенні конфліктів, важливість взаєморозуміння, взаємної адаптації та відкритої комунікації. Також у роботі представлені рекомендації щодо ефективних стратегій подолання конфліктів можуть бути корисними як для подружжя, так і для фахівців у сфері сімейної психології.

Ключові слова: сімейні конфлікти, стабільність шлюбу, конфліктна поведінка, міжособистісна взаємодія, психологічна підтримка, адаптація подружжя, емоційна стабільність.

ABSTRACT

Naumenko I.D. **Peculiarities of interaction in a conflict situation of spouses with different lengths of stay in marriage** – Qualification work.

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of spouses' behaviour in family conflicts, taking into account the duration of their marriage. The relevance of the work is due to the importance of maintaining harmonious relationships in the family as a basic social institution, especially in the context of modern socio-economic and cultural challenges.

The research is based on theoretical analysis of the literature, empirical methods of studying the interaction of spouses and diagnosing conflict situations. The paper examines the causes, types and consequences of family conflicts, identifies the main factors that influence the conflict behaviour of partners. Particular attention is paid to the crisis moments in the lives of young families who need psychological support to harmonise their relationships.

The conclusions of the paper emphasise the importance of constructive behaviour in conflict resolution, the importance of mutual understanding, mutual adaptation and open communication. The paper also provides recommendations on effective strategies for overcoming conflicts that can be useful for both spouses and specialists in the field of family psychology.

Keywords: family conflicts, marriage stability, conflict behaviour, interpersonal interaction, psychological support, spousal adaptation, emotional stability.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. Д. Науменко

ЗМІСТ

ВСТУП…….5

РОЗДІЛ І. РІЗНОВИДИ КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА……

1.1. Розвиток конфлікту та його становлення через погляди вчених……

1.2. Поняття про конфлікт, його особливості……..

1.3. Класифікація конфліктів…….

1.4. Сім’я, види сімей та особливості сімейних конфліктів……..

1.5. Причини виникнення конфліктів в сім’ї. Усунення конфліктів між подружжям……..

РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ…….

2.1. Підбір та характеристика методик емпіричного дослідження……..

2.2. Порівняльний аналіз за методиками емпіричного дослідження……

ВИСНОВКИ……

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..

ДОДАТКИ……

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність проблеми конфлікту завжди тією чи іншою мірою була у суспільстві. Процес трансформації в усьому світі, воєнні події в нашій країні супроводжуються тривожними ознаками розпаду сім'ї як соціального інституту: зміна сімейних ролей, збільшення кількості розлучень, сімейно-побутових негараздів, падіння народжуваність, ослаблення виховного потенціалу сім'ї та ін. Усе це дає підстави стверджувати, що становище сучасної сім'ї перебуває переважно в депресивному стані, що може провокувати конфлікти у подружній парі.

Причини деяких сімейних проблем часто пов'язані з особливостями подружніх стосунків, або з особистісними характеристиками обох учасників шлюбу, що впливає на стабільність шлюбу. Стабільність шлюбу залежить також від задоволення потреб у взаєморозумінні, задоволення власної гідності. Якщо вищезазначені потреби не будуть задоволені, це вплине на емоційну та психологічну стабільність шлюбу та призведе до подружніх конфліктів.

З доісторичних часів конфлікт – це завжди складно, але саме через нього відбувається спрямування та спонукання людства задуматися над своїми життєвими ситуаціями, переосмислити вкотре які люди біля тебе і з ким відбувається взаємодія. Про нього часто говорять, оскільки, він – незмінний супутник людської цивілізації. Конфлікт виникає у різних сферах людського життя та супроводжує як розвиток суспільства в цілому, так і існування народів, окремих особистостей, різноманітних спільнот. У суспільстві його розглядають як явище приватно-інтимне, соціально-психологічне, політичне та економічне, тощо.

Конфлікт та ситуації конфліктного характеру досліджується різними науковцями з найрізноманітніших ракурсів і аспектів. Проблему сімейних конфліктів вивчали та досліджували вітчизняні та зарубіжні дослідники. Проте, враховуючи досить значний обсяг теоретичних і прикладних розробок

даної проблеми, вона досі викликає гострі дискусії. У літературі немає єдиної думки щодо комплексного підходу до діагностики сімейних стосунків, недостатньо розроблені способи попередження та подолання виникнення протиріч у сім'ї [53].

Психологічна література з даної проблематики пропонує багато різних вчених, що вивчали подружні взаємини: А. Бандурка, В. Владін, Л. Карамушка, Д. Капустін, А. Коваленко, В. Левкович, М. Пірен, В. Радчук, Н. Обозов та ін. [3, 4, 6, 12, 18, 43, 52, 53, 67].

Проблема подружніх конфліктів у молодій сім'ї сьогодні дуже актуальна, оскільки дослідження М. Алексєєва, Т. Говорун, С. Дворняка, В. Зацепіна, Т. Кириленко, С. Ковальова, О. Кочарян [2, 4, 7, 25, 35] дозволяє стверджувати, що криза, в якій сьогодні опинилася українська родина, є елементом соціальної системи суспільства. Ознаками такої кризи є: високий рівень незадоволеності подружнім життям, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення і малу сім'ю, нездатність досягти гармонії, збільшення кількості розлучень і т. д. З цієї точки зору , стає зрозуміло, що сім'я, особливо на початковому етапі свого розвитку, потребує психологічної підтримки та допомоги.

Вчений Я. Луп’ян зазначає: «Конфлікт як зіткнення несумісних бажань партнерів по спілкуванню, під час якого прагнення і бажання однієї сторони задовольняються, загрожуючи інтересам і бажанням іншої» [42].

На думку Є. Василюка: «Якщо спробувати знайти визначення, яке б не інформувало жодного з існуючих поглядів на сімейний конфлікт, воно прозвучало б зовсім безглуздо – це зіткнення когось із кимось» [6].

Життя доводить, що конфлікти стосуються кожної людини, від дитини до дорослого. Конфлікт – це найгостріший спосіб усунення протиріч, що виникають у процесі взаємодії, що призводить до протистояння певних особистостей, які в процесі взаємодії супроводжуються негативними емоціями [32].

Наша робота спрямована на розгляд особливостей взаємодії подружжя в конфліктній ситуації, адже сім’я – найдавніший інститут людської взаємодії, унікальне явище. Важливість стосунків у сім’ї складаються з того, що кілька людей довгий час взаємодіють найтіснішим чином, а це десятки років, тобто більшу частину життя людства. Під час такої інтенсивної взаємодії не може виникати протистоянь, конфліктів і криз, але іноді вони виникають.

Фактори, що мають істотний вплив на ймовірність зовнішніх подружніх конфліктів: погіршення фінансового становища багатьох країн; важка зайнятість одного з подружжя (або обох); неможливість нормального працевлаштування одного з подружжя; можливість влаштування дітей до дитячого закладу тощо.

Конфлікту в сім'ї передує багато причин. Причина сімейного конфлікту – непоступливість подружжя. Це головна перешкода для взаєморозуміння, злагоди, сімейної злагоди [42].

Сімейна злагода поступово будується на взаєморозумінні та самовдосконаленні. Якщо один із подружжя не розкриває звички, потреби та погляди іншого, необхідно, щоб другий це усвідомлював і розумів, що зміни необхідні. Уміння вирішувати сімейні конфлікти – це, перш за все, вміння зробити крок назустріч іншому, вміння змінити свій погляд, позицію. Перший крок до зустрічі важливий не тільки при прийнятті важливих сімейних рішень, коли думки подружжя не збігаються, коли в сім'ї виникає конфліктна ситуація. Це дуже важливо на перших етапах сімейного життя, в період адаптації [12].

У багатьох дослідженнях психологами вивчалося і було визначено, що 80-85% сімей розуміють про те, що конфлікти виникають і з різними частотами. Проте, враховуючи досить значний обсяг теоретичних і прикладних розробок даної проблеми, вона досі викликає гострі дискусії. Недостатня перспективність та розробленість даної проблематики і зумовила тему наукового дослідження розглянути більш детальніше [19].

Мета роботи: теоретичне обґрунтування та емпіричне виявлення особливостей поведінки у сімейних конфліктах подружжя із різною тривалістю перебування у шлюбі.

Об'єкт дослідження: сфера сімейних конфліктів.

Предмет дослідження: особливості взаємодії у сімейних конфліктах подружжя із різною тривалістю перебування у шлюбі.

Гіпотеза дослідження: існують відмінності у типах поведінки у конфліктних ситуаціях подружжя із різною тривалістю перебування у шлюбі.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1) Проаналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела із зазначеної проблеми.
2) Вивчити та розглянути типи сімейних конфліктів.
3) Виявити особливості поведінки чоловіків та жінок у ситуаціях сімейних конфліктів, враховуючи тривалість перебування у шлюбі.
4) Описати оптимальні шляхи вирішення сімейних конфліктів.
5) Систематизувати та узагальнити опрацьований матеріал, сформулювати висновки.

Методи дослідження: загальнонаукові теоретичні методи (теоретичний аналіз, узагальнення, систематизація, узагальнення); емпіричні методи, що використовуються у психологічних дослідженнях (включене спостереження, опитування, оцінка результатів діяльності, психологічна діагностика, методи математичної обробки емпіричних даних).

Структура дипломної роботи: наукова робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. РІЗНОВИДИ КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1. Розвиток конфлікту та його становлення через погляди вчених

Дослідження проблем конфлікту має давню історію. Античні мислителі Платон, Аристотель, Епікур вивчали взаємини людей, їхню поведінку в процесі взаємодії, природу конфліктів на основі раціонального розуміння природи соціальної системи.

До розгляду різних форм конфлікту зверталися представники майже всіх наукових шкіл і течій західної психології: А. Адлер, Д. Долар, Д. Креч, Г. Лебон, К. Левін, К. Лоренц, В. Макдугал, Н. Міллер, С. Зігель, З. Фрейд, К. Хорні та ін.. Це питання було в епіцентрі наукових інтересів багатьох радянських учених Ю. Альошина, А. Бодальов, І. Борисов, В. Дружинін, О. Зускова, В. Левкович та ін. [1, 4, 7, 9, 42, 54, 62, 67].

Дослідження вищезазначених питань не залишилося поза увагою представників української психологічної науки. Так, умови подолання конфліктів у молодій сім’ї досліджувала Л. Омельченко, психологічні особливості сімейних стосунків сексуально дезадаптованих пар – І. Леванова, вплив рівня домагань подружжя на сімейні стосунки – О. Язвінська, особливості сімейної кризи в молодих сім'ях – Р. Федоренко [42].

Під конфліктом у психології розуміють зіткнення протилежно спрямованих думок, інтересів, цілей, поглядів, позицій, суб'єктів взаємодії чи опонентів [9, с. 174]. У галузі взаємин міжособистісних конфліктів науковця В. Москаленко говорить про те, що соціально-психологічний конфлікт – це особливий вид міжособистісної взаємодії, яка полягає в об'єктивній суперечності інтересів, цілей, і думок учасників. Як правило, ця супкркчка виявляється на психологічному рівні та виражається через сильні та негативні переживання учасників щодо ситуації, опонента, самих себе [8, с. 13].

У ході вивчення проблеми подружнього конфлікту в молодій сім'ї привертає увагу підхід В. Мягера і Т. Мішиної, які вважають, що конфлікт в сім'ї виникає, коли обидва учасники прагнуть оволодіти одним і тим же об'єктом, зайняти одне і те ж місце або виключне положення, грати несумісні ролі, досягати різних цілей. Коли люди одружуються, вони стикаються з багатьма розбіжностями. У той же час деякі протиріччя в інтересах, цінностях, цілях і потребах молодої пари можуть призвести до зовнішнього прояву цих протиріч. Крім того, у суспільній свідомості конфлікт зазвичай асоціюється з тим, чого не повинно бути в сім'ї. Важливими для нас є висновки вчених про те, що конфлікт містить у собі можливість виходу на новий рівень відносин, пошуку нових можливостей. Успішні сім'ї відрізняє не відсутність або низька частота конфліктів, а їх незначна глибина і безболісність [2, с. 193].

Конфлікт завжди був феноменом активних змін особистості, що спонукає до певних нових рішень, і особливо творчих. Це сигнал про зіткнення різних бажань, інтересів, потреб, поглядів і т. д. Якщо мова йде про відносини між найдорожчими людьми, то в конфлікті мають місце будь-які причини. Як правило, вони проявляються через певні труднощі, об'єктивні обставини, постійні перешкоди, складні життєві ситуації, а також є інші більш суб'єктивні причини, такі як: ціннісні орієнтації, стійкі упередження, людські примхи і звички, деякі риси характеру, темперамент і т. д. У конфлікті важливу роль відіграє зовнішня ситуація, яка виникає і розвивається досить швидко [12].

70-ті роки XX-го Сторіччя почали з’являтися наукові праці у яких вивчалися окремі види конфліктів. Важливими були роботи таких науковців: А. Дмітрієва, В. Кудрявцева, С. Кудрявцева, А. Єршова, І. Бекепіктної, що вивчали розвиток конфліктів в Україні з теоретичного аспекту.

Можливі шляхи виходу із конфліктної ситуації та психологічні аспекти конфліктології грунтовно описано у працях науковців: Д. Скотт, В. Зигерта, Х. Корнеліуса, Ш. Фейра та інших [17].

З найсучасніших праць можна назвати книги Г. Ложкіна, Н. Повякеля, А. Бандурки, В. Друзя, А. Здравомислова та ін. [19].

Проблема подружніх конфліктів у молодій сім'ї є актуальною темою завжди і на сьогоднішній день не залишається поза увагою, адже продовжується вивчатися різними фахівцями. Так, М. Обозова у своїх працях зазначає, що у сімейних стосунках між молодим подружжям виникають кризи, які мають свої наслідки і істотно впливають на молодих людей у процесі шлюбних стосунків, що породжує конфліктні ситуації між партнерами. На її думку є певні причини через які відбуваються конфліктні ситуації:

1. Рівень підвищеного незадоволення подружнім життям.
2. Розвиток дисфункційних взаємин у шлюбі.
3. Підвищена конфліктність між партнерами.
4. Стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю.
5. Невміння досягти порозуміння та дійти згоди.
6. Збільшення кількості розлучень, тощо [19].

Соціально-психологічне середовище відіграє неабияку роль та має вагоме значення яке презентується різноманітними соціальними групами які маю свою специфіку побудови, мають свою чітку структуру, відрізняються динамічно, диктують свої норми та правила поведінки, вказують на цінності, тощо [17].

Протягом тривалого часу та на початку 21-го століття кількість конфліктів на у світі не поменшало. Ці конфлікти збагачуються та призводять до світових війн, різних зіткнень, певних проблемних ситуацій і мають як міжособистісний, світовий та внутрішньо-особистісний рівень. Їх є дуже багато, мають різний характер та виникають і проявляються у всіх напрямках життя та розвитку людини. Велике чисельність конфліктів вимагає у світі глибокого переосмислення, а також розуміння динаміки; спонукає до утворення нових підрозділів, структур регіонального, державного та міжнародного рівня, які б давали можливість навчати певним

навичкам, давали базу для вивчення та дослідження теоретико-практичних методик які допоможуть у розв'язанні тих конфліктів які виникають [62].

Дослідження проблематики конфліктів, проблемних ситуацій і на сьогоднішній день залишається одним із головних напрямків роботи для вивчення науковцями в усій країні і не тільки. Вивчаючи конфлікти на різних рівнях слід розуміти як з теоретичного так і практичного аспекту, що дасть можливість більш краще зрозуміти та усвідомити причини при яких виникає конфлікт чи конфліктна ситуація [13].

У наш час науковці активізувалися та досить на глибокому рівні досліджують конфлікт як суспільне явище яке впливає на формування людини та допомагає виявити причини конфліктних ситуацій які виникають як у побуті так і у різноманітних організаціях та установах; між дорослими та дітьми; між партнерами та сімейними парами, що досить часто вивчаються до розглядаються на Міжнародних конференціях, проводяться моніторингові дослідження проблем молоді, роботи вчених різних ВНЗ, що відображаються у виданням багатьох томів, всеукраїнськими конференціями та словниками конфліктологічних термінів, підручниками та іншими науковими працями як вітчизняних так і зарубіжних фахівців [15].

Перед українськими дослідниками виникало ряд запитань як теоретичного і практичного спрямування. Розглядаючи з проблематичності людського існування, можна вважати, що теорія і практика конфлікту має зазвичай характер багатоаспектний, і вони повинні досліджуватися різними вченими: соціологами, політологами, філософами, психологами, істориками, педагогами, економістами, юристами, біологами, лікарями.

Наприклад, прогнозування конфліктних ситуацій неможливе без математичного моделювання, ретроспективних досліджень, політико-соціально-психологічного аналізу тощо [14].

На сьогодні у конфліктології в Україні виокремлюють різні труднощі: розробка певних стратегій щодо категоріального апарату конфліктології,

наукових баз, для викладання конфліктології у Вишах як однієї з важливі й потрібні науки .

• інтеграція гуманітарних, медичних, біологічних і технічних етапів у вивченні конфліктів та пошук індикаторів їх раннього виявлення за допомогою сучасних методів розвитку ЕОМ;

• підготовка фахівців для науково-практичних досліджень проблем прогнозування, попередження та вирішення конфліктів, створення спеціальних груп практиків психологів-конфліктологів;

• запозичення та вивчення передового світового досвіду конфліктології шляхом організації різних конференцій Міжнародного рівня, тренінгів і симпозіумів, та спрямування спеціалістів на різні тренінгові програми які передбачають новий досвід у роботі з конфліктної проблематики;

• організаційна та науково-дослідна робота по створенню підручників та методик практичних порад з вирішення та попередження конфліктів [53].

Важливими працями які і зараз є корисними для суспільства є такі книги сучасних та західних науковців-конфліктологів, які заслуговують на увагу і пропонуються для широкого кола людей які цікавляться даною проблематикою: Ф. Роджерса та Ю. Вільяма «Шлях до злагоди», Л. Крісберга «Соціальні конфлікти», Ч. Тіллі «Від мобілізації до революції», О. Антоні «Соціальний конфлікт та громадський рух» та ін.

В Україні сімейні конфлікти та їх розвиток в подружніх парах досліджують такі вчені як: Т. Гурко, який виділив чинники дестабілізації сімейного життя майбутнього подружжя. Є. Калмикова зазначає: «Значна частина молодих пар вступає у шлюб, керуючись мотивами, які лежать поза сімейною сферою» [42].

Такі науковця як: А. Дмитрієва, В. Кудрявцева, С. Кудрявцева О. Здравомислова, А. Ішмуратова, М. Пірен, Г. Ложкін; І. Бекешкіна та ін. [12, 16, 22, 48] у своїх працях аналізуючи конфлікт та сімейні конфлікти зазначали: «вивчення конфлікту допомагає не лише пізнавати сутність конфліктів та їхню функціональну роль у суспільстві, а й практично

реалізувати ідею про спеціальну підготовку фахівців-конфліктологів, які навчатимуть людей розв'язувати проблемні ситуації в житті» [9].

Багато дослідників України зробили у конфліктології як окремої галузі психології великих відкриті на міжнародних конференціях та видання їх публікацій, наприклад: «Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі», також «Молодь і проблеми конфлікту в період переходу до демократичного суспільства», не менш важливі є книги «Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика», «Проблеми безпеки української нації на порозі XXI сторіччя» ,«Духовність та злагода в українському суспільстві на перехресті тисячоліть», «Українська еліта та її роль в державотворенні»; «Сім'я та родина в Україні».

Публікації та статті які були надрукованими під час цих конференцій мають досить важливий, корисний, інтересний, об'ємний результат, у якому є гносеологічне і інформаційне значення як для спеціалістів-дослідників тих науковців які цікавляться конфліктологією, ну і звичайно, корисно для практиків – конфліктологів [23].

Конфлікт та конфліктні ситуації потрібно розглядати в українських громадах через специфіку та особливість історичного аспекту, українською ментальністю. На це у наш час і звертають увагу дослідники-конфліктологи як сучасних так і вітчизняних ну і західних країн світу.

Відомий американський науковець-конфліктолог Дж. Бертон, зробив такий висновок на основі своїх досліджень: «Основне завдання конфліктології на сучасному етапі полягає у створенні «техніки» розв'язання конфліктів усіх типів. Таке завдання неможливо розв'язати в межах однієї наукової дисципліни, воно являє собою «міждисциплінарну галузь» досліджень. Вивчення конфліктології має суттєве значення, бо знання цієї галузі науки дасть змогу попереджувати й вирішувати конфлікти.

Конфліктологія стає надійною опорою повсякденного життя кожного, бо допомагає осмислити проблеми власного життя, виховання дітей, проблеми фізичного здоров'я кожного та нації в цілому, вирішити завдання,

які поставило перед людством XXI століття. Перед людством постала складна парадигми – зберегти людину й природу в гармонійному єднанні» [20].

У сучасній психології залишається відкритим питання про причини особистісних конфліктів. У зв'язку з цим розглянемо основні підходи та теоретичні орієнтири.

Підхід З. Фрейда та інших психоаналітиків зводиться до того, що людина перебуває у стані постійного внутрішнього та зовнішнього конфлікту з оточуючими та світом у цілому.

З точки зору В. Мерліна: «Особистісні конфлікти являють собою «стан більш-менш тривалої дезінтеграції особистості, що виражається в загостренні існувавших раніше або у виникненні нових протиріч між різними сторонами, властивостями, відносинами та діями особистості» [11].

На думку Л. Фестінгера: «Усяка людина прагне до несуперечності, погодженості своєї внутрішньої системи уявлень, переконань, цінностей, тощо, відчуває дискомфорт (або когнітивний конфлікт) у випадку виникаючих протиріч, неузгодженостей» [54].

1.2. Поняття про конфлікт, його особливості

Будь-яка група людей (сім'я, організація, робоча група або група студентів) постійно перебуває під певним розвитком, що має свою динаміку і спонукає для реагування на можливості сприятливих умов та дає шанс уникнути небезпечних моментів. Середовище зовнішнього характеру, у котрому функціонує організація, група або сім'я, являє собою не стійке поєднання факторів, що впливають на її діяльність, а хаотичне нагромадження компонентів, які постійно перебувають у русі, змінюють своє значення і, як правило, мають різну спрямованість. Сукупність ресурсів, які ця група людей використовує у своїй діяльності, також постійно трансформується, видозмінюється, морально старіє, набуваючи нових форм та інших кількісних чи якісних параметрів [21].

Усі ці процеси та явища призводять до виникнення надзвичайних ситуацій, яких раніше не було і потребують термінового вирішення. Оскільки психологія має справу з людьми, необхідно також враховувати зміни в запитах, потребах, особливості людських стосунків, враховувати мету, цілі, завдання, інтереси сторін або окремих груп та індивідів у колективі та за його межами.

Неминучість протиріч є проявом протилежної боротьби які характеризуються класичними законами розвитку. Відповідно до цього закону будь-яке явище чи ситуація розглядається як єдність протилежних сторін, які взаємно виключають одна одну, долають опір свого антипода, але, разом з тим, не можуть існувати окремо, вони взаємообумовлені [36].

Ось чому поняття конфлікту є таким важливим у психології і досить часто розглядається у нашому світі. Час, умови життя людей кардинально змінюються і необхідно допомогти тим, коли слова «стрес» і «депресія», що відомі багатьом ще зі шкільної парти важко зрозуміти, потрібно навчити переоцінити актуальність проблеми конфліктів і методи та способи її вирішення [22].

Часто про конфлікт твердять, як про відсутність незгоди між двома або більше людьми чи сторонами, якими можуть бути окремі особи установ чи організацій або групи. Кожна сторона робить усе можливе, щоб її точка зору була прийнята, і не дозволяє іншій робити те ж. «Конфлікт» це завжди певне сутичка, що призводить до проблем. Під час нього відбувається зупинка і розрив нормальних, усталених стосунків. Багато тверджень є про конфлікт, і майже усі вони про сутичку, що виникає в процесі соціальної взаємодії, яке полягає в протистоянні суб'єктів конфлікту і зазвичай супроводжується негативними емоціями [3, с. 54].

У конфлікті завжди є протиріччя, зіткнення несумісних поглядів, інтересів, потреб, цінностей, мотивів. Однак суть конфлікту полягає не стільки у виникненні, а у його правильному вирішенні та методів які обирає людина у процесі сутички. З цими суспільними протиріччями ми стикаємося щодня, вони виникають завжди і всюди, але лише деякі вирішуються через конфлікт.

Таке зіткнення інтересів, потреб, поглядів, цілей, мотивів призводить до конфлікту, в якому виникає протистояння сторін. Соціальна опозиція – це таке спілкування, поведінка і діяльність, однією з головних цілей якої є завдання моральної чи матеріальної шкоди опоненту чи опоненту. Опозиція є серцевиною соціального конфлікту.

Психологічно конфлікт для його учасників завжди супроводжується негативним емоційним станом, негативним ставленням один до одного. Якщо суб'єкти конфлікту чинять опір, але не відчувають неприємних емоцій або, навпаки, відчувають, але не виявляють цього зовні, такі ситуації можна характеризувати як передконфліктні [26].

До недавнього часу домінуючою була точка зору, що конфлікти в сім'ї, студентському колективі чи організації небажані (доктрина школи Вебера), їх слід уникати, а якщо вони виникають, то гасити на ранній стадії, запобігання розвитку. Конфлікти пов'язані з різного роду неприємностями, суперечками, ворожнечею, та мають багато негативу, що пригнічує людину.

Ті особистості-науковці, які вивчали «людські відносини» твердили, що конфлікт є злісним і потрібно його поскоріше уникати. Суперечності, що між окремими особистостями і організаціями виникали, між функціональними, лінійними ланками, а також повноважними та посадовими особами – вбачають конфлікт як невміння управляти організацією та неефективність у діяльності організації.

Проте сучасна школа менеджменту прийшла до висновку, що конфлікт, незважаючи на свої негативні риси, відіграє і позитивну роль – він сприяє просуванню організації вперед і визначає фактори, які перешкоджають цьому процесу. Саме поняття цього терміну «конфлікт» означає як основа творчої енергії, яку можна і потрібно спрямувати в конкретному напрямку (н-д, за кораблем) [7].

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних тенденцій у свідомості окремого індивіда, у міжособистісних взаємодіях і міжособистісних стосунках окремих осіб або груп людей.

Конфлікти в сучасному суспільстві є джерелами і проявами об’єктивно існуючих соціальних протиріч. Протиріччя суспільства є специфічним відображенням його сутності, його вирішальною, рушійною силою розвитку. Кожне протиріччя конкретно проявляється в контексті всієї системи протиріч і потребує адекватного вирішення.

Виникнення конфліктів, спеціалісти конфліктологи, практики-психологи пов’язують з певними індивідуальними психологічними властивостями людини, потребами, поведінкою [24].

Властивостями людини природніми можна назвати ті які у них з народження і мають різні динамічні характеристики: активність, емоційність, амбіційність, імпульсивність, енергійність.

Початок 20-х років XX ст. швейцарський психіатр К. Юнг запропонував індивідуальні властивості індивіда, який має свій інтересі по своєму проявляє свої дії до оточуючих назвати «екстраверсія та інтроверсія» [38].

За його даними: «Екстраверсія – індивід зосереджує свої інтереси на зовнішньому світі, зовнішніх об’єктах, інколи за рахунок своїх власних, у деяких випадках внаслідок применшення особистісної значущості. Таким особистостям властива імпульсивність поведінки, активність у жестах, товариськість, виявлення ініціативи, соціальна адаптованість, відкритість їх у зовнішній світ.

Інтроверсія – характеризується фіксацією уваги особистості на своїх власних інтересах, на власному внутрішньому світові. Такі особистості спілкуються не активно, досить утрудненою для них є соціальна адаптація» [10].

Тому, часто при зіткненні саме люди з такими рисами не можуть дійти узгодженості, що і призводить до конфліктної ситуації. У сімейних подружніх пар, а особливо, на початкових етапах їхнього спільного життя можна таку тенденцію помітити.

1.3. Класифікація конфліктів

Між подружжям країни постійно існують сфери, де стикаються їхні інтереси, що породжує сильні та тривалі негативні емоційні стани. Однак врятувати шлюб можна за допомогою інших факторів, а також шляхом компромісного вирішення конфліктів. Характеризується: тривалим забезпеченням труднощів, здатних завдати істотного удару по стабільності шлюбу. Наприклад, пізніше житло, тривала хвороба одного з подружжя, вивільнення коштів на утримання сім'ї, тривалий суд за злочин і ряд інших проблем. У таких сім'ях можливе загострення стосунків, поява психічних розладів в одного або обох партнерів [7].

Конфліктна поведінка партнерів може проявлятися в прихованій і відкритій формах. Індикаторами прихованого конфлікту є: демонстративне мовчання; різкий жест або погляд, що свідчить про незадоволення; небажання підтримувати взаємодію з партнером у сімейному житті; підкреслюється холодність у відносинах. Відкритий конфлікт розкривається частіше через відверту промову у певній формі; спільні вербальні образи; показові дії, які адекватно вислухати неможливо (хлопання дверима, стукіт посуду, стук кулаком по столу), фізичні образи тощо [13].

Психологія розглядає багато різних класифікацій конфліктів. Вони можуть різнитися за різними типами, які мають різну характеристику. Пропонуємо розглянути види конфліктів.

Залежно від глибини та гостроти конфліктів виділяють кризові, конфліктні, проблемні та невротичні сім'ї.

1) Внутрішньо-особистісними конфліктами займалися такі науковці психоаналітичного напряму: З. Фрейд, К.Г. Юнг, К. Адлер, К. Хортні. У своїх працях вчені звертали увагу та досліджували зіткнення різнорівневих компонентів [6, 47, 52].

Класифікація конфліктів визначається за такими типами:

За безпосередніми причинами:

1) конфлікт який відбуваються через систему інформаційних причин: будь-яка відсутність інформації, недостатня кількість доказів; неправдива інформація; розбіжність та нерозуміння основного у інтерпретації інформації; у способах порядку та оцінювання її;

2) конфлікт інтересів: невідповідність власних і виробничих інтересів;

3) конфлікт, що відбувається через невміння спілкуватися: сильні емоції (крик); неправильне пояснення та невміння мислити; нема зворотного зв'язку; постійно прояв неадекватної поведінки, тощо;

4) конфлікт, який пов'язаний з структурою та організацією через нерівномірні обов'язки керівництва і прояв авторитетності; недостатня кількість часу для виконання роботи; різноманітні як фізичні так і географічні чинники, які призупиняють співробітництво;

конфлікт який впливає на певну систему цінностей: розбіжність у критеріях оцінювання певних ідей і прояв поведінки; невідповідність у змісті, меті та певних ідеалах [2].

За ознакою причин «об'єктивність - суб'єктивність»:

1) конфлікт ділового спрямування. Такі конфлікти мають конкретні об'єктивні причини і вони пов'язаних з діяльністю які людина виконує в організації;

2) конфлікт, що виникає через надмірний прояв у емоційній сфері. Часто такий ти виражається через форму несприятливих взаємовідносин між партнерами, що є постійним і виникає через будь-які дрібниці. Основним джерелом такого конфлікту людини залежить від і психологічних властивостей опонентів, зокрема, через їхню психологічну несумісність.

За формою їх вияви;

2) внутрішньо-особистісний конфлікт. Це той конфлікт, що виникає всередині людини. Досить часто вони є наслідками неузгодженості щодо вимог у організаціях і виражаються через особисті потреби, суперечливі вимоги, певні цінності співробітників, звичайно, різноманітні навантаження,

сутичка через життєві принципи особистості. Такий конфлікт часто є глобальною проблемою для розвитку та перспективи у організації. На них впливає і вони пов’язані з суттєвими розбіжностями між інтересами мотивів людини та справами якими вона займається, ціннісними орієнтаціями, які людина планує реалізувати у своєму побуті і не тільки.

міжособистісний конфлікт. Даний вид конфлікту є не менш важливим у напрямку виробництва і управління. Він виникає через зв’язок із рівнем домагань маючи певні ресурси, капіталовкладення, робочу підтримку людей, використання обладнання, вакантність посади, ну і, звичайно, через різний характер який проявляє людина. Найбільше цей конфлікт виражається через певний тип особистості і має діадні прояви (в яких усе відбувається через двох осіб, вони є сторонниками своїх поглядів, цінностей, інтересів, думок, бажань, тощо [17].

Цей конфлікт є досить емоційно активним, напруженим і відбуваються у відкритій формі. Одна із яскраво виражених причин його протікання у сім’ї чи установі – це активне порушення норм поведінки у статусно-рольовому спрямуванні. Зазвичай, він проявляється в основі особистісних симпатій чи антипатій, які переплітаються постійно із кар’єрними, діловими інтересами тощо. Особиста антипатія, іноді, переноситься неправомірно на більш ділові взаємостосунки, а сутички виробничі активізують протистояння особистісного характеру.

3) Конфлікт, що відбувається між особистістю та групою (сім’ї). Це конфлікт протиріч між вимогами очікування окремої людини і сформованими як у групі людей чи сімейні стосунки, що характерні певним нормам і поведінці, як у сім’ї так і у конкретному виді діяльності. Прояв даного конфлікту залежить від стилю керівництва рівня зрілості учасників колективу, сім’ї, нема знань і нерозуміння компетентності як керівника так і партнерів (чоловік та дружина), а також не вистачає компетентності налагоджувати контакт у сім’ї, групі, колективі, організації тощо. Також важливою характеристикою є неприйняття людиною, членом сім’ї, групою

людей певної моральної позиції та індивідуально-психологічних особливостей партнерів.

4) внутрішньо-груповий конфлікт. Для цього типу властива ознака – затягнути до конфлікту усю групу, що розпочинається через формування мікрогруп, які діють через певних суб'єктів. Через цей конфлікт, досить часто відбувається продовження міжособистісного конфлікту, до якого з часом підтягуються усі члени групи, де відбувається тиск зі сторони учасників цієї групи і вона стає несприятливою для психологічного клімату. Вони можуть бути несприятливими наслідками, оскільки відбувається несумісність поглядів між батьками, дітьми, працівниками, керівниками тощо із вирішення будь-якого запитання різного характеру. Такі обставини конфлікту досить часто стають каталізатором пошуку чогось нового, неординарного та пошуку нових рішень.

5) міжгруповий конфлікт. Ця категорія конфлікту виражається у формальних групах колективу, у неформальних групах, між формальними і неформальними групами людей. Він є результатом некваліфікованого управлінця, керівника, що яскраво видно із результатів роботи функціонування двох чи більше структурних відділів, що кардинально співпрацюють, або за результатами існує повна розбіжність, що впливає на установу і торкається інтересів конкретних відділень (колективи) (політичні, психологічні, медичні, педагогічні тощо). Люди які відносяться до цієї групи, досить часто об'єднуються у монолітну групу, щоб відстояти свою позицію забуваючи про свої міжособистісні проблеми. Керівник у такій ситуації має бути досить уважним, оскільки, існує небезпека. Він змушений відстояти своїх працівників та захистити інтереси колективу перед керівництвом, що є вищим і також проявляти свою позицію у конфлікті, інакше, буде відкинутий групою людей, колективом і не зможе у подальшому працювати на займаній посаді.

6) між організаційний конфлікт. Такий вид конфлікту відбувається через конкуренцію установ, організацій, підприємств. Основними особами у

даному виді є власники, керівники вищої діяльності, які захищають інтереси своєї організації і представляють її на різних рівнях та активно взаємодіяти зі своїми співробітниками які є учасниками колективу, що сприяє кращим показникам та створює конкурентність для інших установ тощо [14, 38, 46].

Підсумовуючи помітно, що класифікація конфліктів різна. Види конфлікту залежать від типу їх прояву та характеру взаємодії в суспільстві.

Конфлікт спричиняють різні ситуації, які залежать вид різних факторів та подразників [4].

1.4. Сім’я, види сімей та особливості сімейних конфліктів

Сім’я є найдавнішим і унікальним інститутом людської взаємодії. Кожна сім’я – це окрема «маленька держава» зі своїми особливостями, тому на неї також мають вплив (негативний і позитивний) зовнішні чинники: погіршення матеріального становища, відсутність житла, роботи за спеціальністю, неможливість влаштування дітей та ін. [12].

Протест сім’ї постійно знаходиться в процесі розвитку, внаслідок чого необхідні певні непередбачені ситуації, щоб члени сім’ї певним чином на них відреагували. Індивідуально-психологічні особливості (темперамент, характер, здібності, статус, мотивація тощо) партнера відіграють неабиякий вплив на поведінку кожного представника у сім’ї в різноманітних життєвих ситуаціях.

Кожна сім’я має свої індивідуальні особливості і тому часто виникають різні суперечки, непорозуміння, що і призводить до певної кризи – конфлікти.

Сімейний конфлікт розглядається як спосіб вірування та вирішення протиріч, які є основою розвитку дуже складної системи під назвою сім’я [11].

Сімейні конфлікти є однією з найпоширеніших форм конфліктів. Відсоткове значення конфліктологів-практиків показує, що у 80-85% сімей виникають конфлікти, а у всіх інших 15-20% конфлікти виникають з різних причин і під різними приводами. Таким чином, сімейні конфлікти – це протистояння між членами сім’ї, засноване на зіткненні та розбіжностях через свої мотиви та погляди.

Сімейні конфлікти в сучасному суспільстві стали широко поширеним явищем, а це свідчить про поширення дисгармонії в сімейних відносинах.

Проблема виявлення сутності й причин, а також форм прояву конфліктів залишається надзвичайно особливо актуальною, оскільки в період трансформації суспільства зросла кількість розлучень, особливо серед

молодих сімей. Сьогодні, важливо перешкодити руйнуванню подружніх і внутрішньо сімейних відносин, допомогти подолати труднощі міжособової взаємодії [16].

Сімейні конфлікти у психологічній науці мають наступні особливості:

1) сімейний конфлікт залежить від змісту: міжособистісні відносини правових і моральних зобов'язань, що мають свої сімейні функції: психологічні, виховні, економічні, рекреаційні, комунікативні, репродуктивні і регулятивні [9].

2) в основному на причини конфліктів у сім'ях мають місце фактори мікро та макро середовища. Мікросередовище характеризується такими особливостями і слід до них віднести: зниження матеріального становища сім'ї; важка зайнятість на роботі одного або навіть двох членів сім'ї; неможливість нормального працевлаштування подружжя; продовження показу власного житла; наявність можливості переодягати маленьких дітей у закладах денного перебування.

3) особливість сімейних конфліктів проявляється також у динамічних змінах і формах їх перебігу. Динамічні зміни у сімейних конфліктів виражені певними класичними етапами, але для сімейних конфліктів характерна підвищена емоційність, швидкість проходження кожної зі стадій. Основними формами тріангуляції в сімейних конфліктах є: докори, взаємні звинувачення, сварки, сімейні скандали, розриви спілкування.

4) сімейні конфлікти мають особливі шляхи вирішення проблеми, а саме: примирення, досягнення згоди, примирення відносин на основі взаємних поступок, розлучення.

5) сімейні конфлікти мають серйозні і навіть трагічні наслідки для членів сімейства. Їх можна відрізнити через фізичні захворювання членів сімейства [46, 66].

7) У своїй книзі Л. Морган «Стародавнє суспільство», яка була видана у 1877 році, а у подальшому у 1884 році науковець Ф. Енгельс написав працю «Походження сім'ї, приватної власності і держави», яка стала

достовірним джерелом вчення про сім’ю та отримала наукове обґрунтування. У ній він зазначав: «В сімейному союзі проявляються моральні, психологічні, фізичні і господарсько-побутові зв’язки між великим колом осіб, що породжує спільність їх інтересів» [13].

Сімейний союз – це специфічні і при тому ж складні суспільні відносини, які включають неповторну єдність різних зв’язків, які не зустрічаються серед інших суспільних відносин. Сім’я являє собою особливе соціально-організоване об’єднання людей. Початок цьому об’єднанню, в основному, кладе шлюб, тому і при бездітних шлюбах існує сім’я. Потім, з народженням дитини (дітей), сім’я розростається» [35].

Батьки і діти утворюють найміцнішу сім’ю. Між ними існують найтісніші, найближчі, родинні стосунки. Ці особи складають основу сім'ї. Але крім цього в сім’ю можуть входити діти та інші родичі: бабусі і дідусі, іноді брат і сестра чоловіка або дружини. З точки зору соціального значення сім’я, безумовно, являє собою три взаємопов’язані групи соціальних явищ: шлюб як його основу; шлюбні відносини, внаслідок шлюбу; відносини між батьками і дітьми, як результат шлюбних відносин. Крім зазначених відносин, сімейними є також відносини між одинокою матір’ю та її дітьми, іншими родичами, а в окремих випадках і між нерідними особами. Тимчасова відсутність члена такої сім'ї не порушує цю спільність. Але в силу певних обставин цей союз може розірватися.

Це означає, що ця сім’я припиняє своє існування. Наприклад, якщо подружжя формально розірвали відносини один з одним або навіть створили нові сім'ї з іншими особами, то попередня сім’я розпалася. У деяких випадках, незважаючи на сімейні стосунки між батьками і дитиною, сім’я не існує в соціологічному розумінні.

Якщо громадянин ще до народження дитини залишив матір і, незважаючи на те, що він визнаний у суді батьком дитини, ухиляється від сплати аліментів та інших видів догляду за дитиною, то не можна

стверджувати, що є сім’я, що складається з цих осіб. Є сім’я в особі матері та дитини [27].

Сімейного неблагополуччя завжди в основному має як видимі, так і зовні непомітні різного роду конфлікти: міжособистісного, соціально-побутового та психофізичного й фізіологічного характеру. Конфлікт досить часто визначають – зіткнення цілей різного роду, думок з метою їх реалізації в умовах взаємозалежності інтересів, поглядів [8].

Основними причинами конфліктів в сім’ї є нерозуміння членами сім’ї один одного: відмова брати участь в сімейних справах, турботах і розбіжності в питаннях виховання дітей, обговорення ситуації і ухвалення обопільного рішення, житлові проблеми (немає власного житла, незадовільні умови мешкання, мало місця в квартирі для всіх членів сім’ї і так далі), проблеми з грошима, погана освіта.

Отож, сім’я – найважливішою цінністю. Важливо, щоб сімейне подружжя йшло на компроміси. Навчилися позитивно оцінювати справи одне одного, свої взаємини обговорювати усередині сім’ї, адекватно оцінювали ситуації, що виникають у сім’ях і вирішували конфлікти мирно [15].

1.5. Причини виникнення конфліктів в сім'ї. Усунення конфліктів між подружжям

Протягом багатьох років сім'я, як особлива система організації взаємин людей передбачає тісні стосунки один з одним. Двоє людей дуже рідко ідеально підходять один одному, а тому важко пристосовуватися, вчитися цінувати, поважати думку інших, прощати їхні вчинки на початкових етапах сімейного життя.

Сімейне життя диктує свої умови для взаємодії між партнерами. Не зовсім гладкий процес, непорозуміння, нерідкі випадки, коли, відстоюючи свою незалежність, між подружжям виникають конфлікти різного роду і потребує адекватних методів виявлення сімейних конфліктів, психотерапевтичних і психокорекційних програм, спрямованих на їх психологічне вирішення.

Вивченням сімейних конфліктів й розв'язання їхніх проблем займалися: А. Ануфрієва, Л. Бурлачук, І. Грабська, Б. Хасан, О. Донченко, Н. Максимова, Л. Орбан, Т. Титаренко, Б. Херсонский та інші [1, 4, 5, 7, 25, 32, 46, 52].

Більш детально класифікацію сімейних конфліктів С. представила у своїх роботах. Ємельянова.

За тематикою подружні конфлікти поділяються на:

1) конфлікт, що виникає між дітьми та їх батьками;

2) конфлікт, що виникає між родичами та подружжям.

Сімейні конфлікти з огляду на безпосереднє джерело є наступними:

1. конфлікт цінностей (у подружжя протилежні цінності та інтереси).

2. позиційний конфлікт (постійна думка за лідерські якості в сімейних стосунках, незадоволення визнанням власного «Я» одним із партнерів).

3. статевий конфлікт (несумісність подружжя в психосексуальному напрямку).

4 емоційний конфлікт (мало позитивних емоцій і постійне невдоволення: немає ласки, не проявляється турботи, мало уваги, нерозуміння між партнерами).

5 економічний конфлікт (думки не збігаються щодо спільного ведення домашнього господарства, матеріальне становище в сім'ї знаходиться на низькому рівні або взагалі відсутнє [18].

За поведінкою конфліктуючих подружжя сімейні конфлікти поділяються на:

1 відкриті конфлікти (взаємна словесна лайка подружжя, неадекватна та нецензурна лайка, яка суттєво впливає на дітей у процесі взаємодії);

2 прихований конфлікт (постійне мовчання, неприємна експресія жестів – досить різкі та зухвалі погляди на будь-яку ситуацію) [25, с. 16].

І. Ратников вважає: «У шлюбний період найбільш типовими причинами конфліктів можуть бути наступні:

1. міжособистісна несумісність;

2. претензії на лідерство;

3. претензії на першість;

4. розподіл домашніх справ;

5. скарги на управління бюджетом;

6. використання порад членів сім’ї чи друзів;

7. інтимно-особистісна адаптація» [28].

Причинами сімейних конфліктів є безліч різноманітних ситуацій і факторів, які негативно впливають на особистість у процесі взаємодії з оточуючими. Один з членів сім'ї може привнести свій негативний настрій в сімейне оточення, і в залежності від цього стимулу виникне конфлікт різної інтенсивності.

Залежно від суб'єктів взаємодії сімейні конфлікти бувають:

1. конфлікти між подружжям;

2. між батьками та їхніми дітьми;

3. подружня пара та їхні батьки;

4. між родичами (бабусею, дідусем і онуками [38].

Подружні конфлікти відіграють ключову роль у сімейних стосунках. Часто вони виникають через незадоволені потреби сімейної пари.

Вищесказане підводить нас до основних причин сімейних конфліктів:

• психосексуальна несумісність подружжя;

• незадоволена потреба у значущості свого «Я», неповага до почуття гідності з боку партнера;

• незадоволена потреба які пов'язані з приємними емоційними реакціями такими як: ласка, турбота, увага та порозуміння;

• різноманітні залежності одного із членів сімейної пари постійне зловживання, щоб задовольнити свої потреби (через наркотики, алкоголь, фінансові затрати тільки для себе тощо);

• незадоволення у вихованні дітей, у стосунках з рідними та близькими тощо;

• відмінності потреб в проведенні спільного відпочинку, використанням власного хобі [29, с. 10].

Міжособистісна сумісність – це взаємне сприйняття один одного на основі схожості певних ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, соціальних установок, характеру та темпераменту, розвитку в особистісному зростанні. Досить помітно, коли міжособистісна несумісність є тоді і яскраво виражається коли у подружньої пари є показники повної протилежності за характеристиками які були названі вище

Наприклад: дружина має сенсорний тип характеру і є екстравертом (хоче, щоб усе було ідеально, постійно дбає про добробут); а у коханого чоловіка переважає інтуїтивний тип і є інтровертом (його не цікавлять деталі, він їх просто не помічає, він може скинути взуття де хоче, бо йому так зручно. Жінка, у цей час побачила безлад у квартирі, вимагає порядку як годиться, читатиме довгу лекцію чоловікові. Тому, виникає конфлікт, що і призводить до руйнування стосунків. Для того, щоб конфлікт не виникав

варто домовлятися один з одним і вчитися у стосунках ними спільно керувати, вказуючи на недоліки у більш спокійній формі [32].

Перший етап спільного життя подружньої пари має на меті постійно щось доказувати одне одному і доводити свою думку. От, чоловіки, йдучи в гості, дає певні не дуже гарні характеристики дружині, жартома звертається до дружини: «Чи не так, дорога?».

Його дружина злиться і його поведінка починає її дратувати, його настрій змінюється, різко змінюється, і вона хоче йому зла. Повинні бути рівні стосунки, повага один до одного, їх спільне життя покращиться, якщо вони будуть слухати один одного і робити все для покращення стосунків і сімейного шлюбу.

Домашня робота в деяких парах виконується по-різному. Деякі сімейні пари порівну ділять домашні справи. Жінки чітко знають, що входить в їх список, а у чоловіків свій список, хоча було б чудово, якби молода сімейна пара не розділялася, а допомагала один одному спільними бажаннями. Нездатність правильно домовитися про подружні обов'язки в більшості сімей призводить до конфліктів.

Слід зазначити, що будь-яка справа в сім'ї повинна носити загальний характер, оскільки всі побутові справи важливі і необхідні. Постійні сварки, що виникають у сімейних парах, загострюють стосунки між подружжям і створюють конфліктну ситуацію [14].

Якщо чоловікові потрібно зробити якусь дрібницю по господарству, не заважайте йому, а, навпаки, подякуйте і підтримайте – правильніше буде висловити прохання. Наприклад: "немає хліба на сніданок. Любий, ти можеш піти в магазин?!" підготуйте для нього пакунок і гроші та побажайте йому щасливої дороги, а після прибуття обійміть його та вкажіть на його хороші якості. Якщо він відмовив вам з певних причин, то не потрібно відразу діяти негативно, адже відмова чоловіка може стати приводом для сварки, в основі якої лежать причини іншого характеру.

Сімейний бюджет відіграє важливу роль у сімейному житті подружжя. Часто конфлікт виникає через те, що дружина заробляє більше і постійно акцентує на цьому увагу, щоб принизити його, або коли хтось із партнерів безпричинно витрачає з сімейного бюджету велику суму грошей. Конфліктів буде менше, коли витрати узгоджуються між подружжям [44].

Чималу роль відіграють також родичі та друзі. Коли пара збентежена проблемою, вони часто звертаються за порадою до близьких людей: родичів або найкращих друзів, кумів, друзів тощо d. Якщо ці родичі чи друзі є мудрими особистостями і добре знають пару, вони можуть підтримати та скерувати пару приймати рішення з іншої точки зору. Будь-який варіант варто розглянути, і він може принести корисний результат. Але бувають випадки, коли, навпаки, можна нашкодити і зробити ще гірше, що може призвести до сильного конфлікту [2, с. 9].

Подружжя може бути задоволене морально, психологічно і фізіологічно, коли в них добре розвинена інтимно-сексуальна складова. Інтимні стосунки є одним з найважливіших аспектів подружніх пар. Адаптація в інтимному житті двох дорослих – це безперечне досягнення. Родичам, які незадоволені інтимними стосунками, незадоволені результатом статевого життя, необхідно обов'язково звернутися до фахівця і не залишати цю проблему на самоплив. Негативний результат в інтимних відносинах може активно вплинути на побоювання одного з партнерів щодо своєї сексуальності, прояв слабкості в інтимній близькості і невдоволення. Гармонія сексуального життя подружжя служить лікувальним засобом для виходу з багатьох стресових психологічних ситуацій. Проблеми, що виникають у подружжя на початку спільного сімейного життя, можуть дати наслідки в самих негативних проявах. Аналізуючи результати дослідження, ми вважаємо, що найвищий бал можна поставити випадковим подружжям, коли вони розлучаються лише на один день, і складається враження, що вони не бачилися роками [5].

Аналізуючи конфлікти в сім'ї, вчені виділяють кілька кризових періодів їх розвитку.

1) Кризовий період – перший характеризується з першого року спільного життя. Відбувається адаптація подружньої пари, привертаючи більше уваги один до одного.

2) Кризовий період – другий активно відбивається через народження дітей. Коли народжується дитина, настають певні випробування як для членів сім'ї, так і для їхніх рідних і близьких [62].

У цих сім'ях набирають обертів нові функції щодо виховання дітей та догляду за ними. Через це їх можливості для зростання і реалізації професійних інтересів істотно скорочуються, але при правильній організації робочого дня, нормальному спілкуванні з близькими людьми - все можна виправити. Часто буває, що погляди подружжя та їхніх батьків можуть збігатися в питаннях виховання дитини. Втома дружини в сексуальному житті призводить до дисгармонії, тому важливо, щоб була підтримка, інакше виникає конфлікт.

3) Кризовий період – третій збігається із середнім кризовим віком, де також є звичайне подружнє життя, а це період 10-15 років спільного життя, коли починаються дефіцити почуттів і один із партнерів не цікаве і важливе, що також несе в собі небезпеку.

4) Кризовий період четвертий, припадає на 18-24 роки спільного проживання. Часто цей період характеризується підвищеною емоційністю, коли залежність від неприємних думок партнера та його почуттів викликана зрадою та підозрою у втраті партнера [30].

Вчений Ємельянов С.М. такі важливі причини конфліктів у сімейних стосунках називають негативними.

Він визначає:

✓ присутність інтересів протилежного спрямування, небажання задовольняти партнерів, досягнення чогось нового з іншими, обмеження створювати умови для задоволення потреб когось із членів;

✓ авторитарний, жорсткий тип відносин, що склався в сім'ях з гострими матеріальними проблемами, які практично неможливо вирішити шляхом авторитарного втручання родичів у подружні відносини;

8) сексуальна дисгармонія партнерів [31].

У стабільних сім'ях конфлікти виникають на загальному тлі позитивних відносин між подружжям, виконуючи таким чином конструктивну функцію. Таким чином, виявляючи різницю в потребах, установках і намірах подружжя, конфлікти сприяють виробленню єдиних позицій і сприяють успішній адаптації партнерів до шлюбу. У проблемних сім'ях конфлікти виникають на тлі негативних стосунків між подружжям, їх взаємного невдоволення та ослаблення або втрати емоційності та привабливості партнерів. Таким чином, деструктивними слід вважати конфлікти, які заважають подружжю виробити спільну точку зору і призводять до дезорганізації їх спілкування та співпраці.

Стабільність молодої сім'ї багато в чому залежить від того, наскільки молоде подружжя зможе дійти згоди щодо своїх прав і обов'язків, спільних цілей і завдань, а також спільної позиції в веденні господарства, вихованні дітей, розподілі сімейного бюджету, тощо. Злагоджені дії подружжя зумовлені їх бажанням внести вагомий внесок у спільні справи сім'ї [6].

Поведінку подружжя можна і потрібно розглядати як певний результат взаємних поступок і взаємопристосування – оскільки чоловік і дружина взаємозалежні. Таким чином, у родині поступово формується складна система взаємодії та співпраці [22].

Безпричинних конфліктів не буває. І якщо ти вмієш знаходити ці причини, то легко подолаєш наслідки. Насправді жити з конфліктами та ставитися до них з повагою як до цінних життєвих уроків дуже важко. Однак можна почати експериментувати. Ви можете скористатися деякими ідеями з цієї статті або придумати власні унікальні способи вирішення конфлікту. Наприклад, в одній сім'ї чоловік і жінка вирішили, що обіймуться, якщо

конфлікт зайде дуже глибоко, і це допомагає їм легше розв'язувати суперечності, що виникають [34, с. 8].

Конфлікт може нести не тільки загрозу, але й багато прихованих можливостей, які можуть бути несподівано приємними. Більшість людей одружуються і думають, що їхній партнер такий самий, як вони, що вони обидва хочуть того самого в житті. Дуже швидко виявляється, що це не так [31, с.15].

Не менш важливим є усунення конструктивності подружніх конфліктів, яка у свою чергу залежить від уміння партнерів поступатися розуміти та прощати. Припинення конфлікту люблячого подружжя буде відбуватися у тому випадку, коли вони не будуть прагнути до перемоги, а вільно спілкуватися та підтримувати одне одного. У взаємостосунках дуже важливо іншу людину поважати та цінувати. Варто уміти себе поставити так, щоб партнер бачив, що він потрібний, що за нього хвилюються, не проявляти провокацій та хамовито відповідати на запитання партнера якщо виникає конкретна ситуація. Пояснюючи певні непорозуміння не варто проявляти категоричність, оскільки це може істотно вплинути на взаємостосунки. Варто до конфліктної ситуації, що виникає знайти свій спосіб вирішення без втручань дітей, батьків, знайомих та друзів і тоді благополуччя сімей залишаться тільки на гарному рівні, що важливо для подружжя [14].

Варто розглянути таке рішення – розлучення Психологи надають цьому процесу велике значення в аналізі і виділяють три етапи:

а) емоційне розлучення, що виражається у відчуженні, байдужості партнерів один до одного, втраті довіри та любові;

б) фізичне розлучення, що призводить до окремого проживання;

в) юридичне розірвання шлюбу, що вимагає правового оформлення припинення шлюбу. Для багатьох розлучення приносить порятунок від ворожнечі, обману і того, що затьмарило життя. Звичайно, це має негативні наслідки. Вони різні для розлучених, дітей і суспільства. Найбільш

уразливою у разі розлучення є жінка, яка зазвичай залишається з дітьми. Вона більш схильна до нервово-психічних розладів, ніж чоловіки [9].

Негативні наслідки розлучення для дітей набагато важливіші, ніж наслідки для самих батьків. Дитина втрачає одного (іноді коханого) батька, тому що в багатьох випадках матері не дозволяють батькам бачитися з дітьми. Дитину часто пригнічують однолітки через відсутність когось із членів сім'ї, що позначається на її нервовій системі та психіці в цілому. Процес розлучення призводить до того, що суспільство отримує неповну сім'ю, збільшується кількість підлітків з девіантною поведінкою, зростає злочинність. Це створює додаткові труднощі для суспільства [3].

Компроміс і співпраця – це та стратегія, яка допомагає вирішити конфлікт тільки разом, що є можливістю його усунути. Компроміс розуміється як здатність поступатися і давати один одному можливість зрозуміти один одного завдяки певній гнучкості. Саме шляхом компромісу можна більш конструктивно вирішити певний конфлікт, який виник. При правильному підході до цієї стратегії можлива і співпраця, і слід бути обережним у відносинах, пов'язаних з контролем емоцій, щоб не завдати шкоди.

У молодих сім'ях нездатність побачити розумний баланс між певним досвідом, рівнем домагань і соціальною компетентністю часто свідчить про напруженість у стосунках, відчужене ставлення до старших родичів, розлучення партнерів у шлюбі, а також переосмислення особистого можливості в житті соціального характеру і, як наслідок, призводить до: розчарування, депресії, протестів, виражених у різних формах [30].

Фахівці розробили рекомендації щодо врегулювання подружніх конфліктів. Конфлікти між подружжям виникають через певні дрібниці і непорозуміння, індивідуально-психологічні особливості партнерів, вікові кризи, які переживає подружжя. Безконфліктному спілкуванню в сім'ї значною мірою сприяє організація сім'ї на колективних засадах, підвищення психологічної культури подружжя, інтересів між подружжям.

РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Підбір та характеристика методик емпіричного дослідження

На основі проаналізованого теоретичного аналізу та для кращого розуміння поведінкових реакцій подружніх пар нами було проведено емпіричне дослідження, вибіркою якого були подружні пари (20), які прожили разом у шлюбі до 5 років і які одружилися та проживають у шлюбі більше ніж 5 років. Вік досліджуваних 23-45 років, м. Чернівці.

Дослідження здійснювалося у 3-и етапи: На першому етапі відбувалася організація вибірки досліджуваних, на другому етапі ми здійснили збір емпіричного матеріалу за допомогою використаних методик, а третій етап був спрямований на кількісно-якісну обробку отриманих результатів у відсотковому значенні показників у вигляді діаграм.

Для досягнення мети нашого дослідження та реалізації поставлених завдань ми обрали наступні методи:

1. «Реакція на ревнощі» В. Бойка

2. «Взаємодія подружжя в конфліктній ситуації» Ю.Е. Альошина та Л.Я. Гозман.

3. Анкета «Соціологія конфлікту».

4. Поведінка подружжя в конфлікті. «Тест К. Томаса».

Ці методи дозволили вивчити поведінку чоловіків і жінок у конфліктній ситуації; зрозуміти, чим зумовлені відмінності у поглядах на конфлікт між чоловіками та жінками; визначити ефективність виходу з конфліктної ситуації; дослідити ступінь ревнощів у чоловіків і жінок.

Детальне значення для кращого сприйняття та розуміння важливостей стосунків між подружніми парами, які прожили у парі до 5 років і 5 років після одруження більш краще результати проведеного дослідження ми розглянемо в наступному параграфі цього розділу.

2.2. Порівняльний аналіз за методиками емпіричного дослідження

У результаті дослідження, проведеного за методикою В. Боротьба «Реакція на ревнощі», яка дозволяє визначити інтенсивність ревнощів і те, як вони проявляються на емоційному та фізіологічному рівні. Порівняйте, хто більше і більше ревнує у стосунках. Так як ми знаємо, що ревнощі притаманні як жінкам, так і чоловікам. Ревнощі не завжди погано впливають на стосунки. Ревнощі можуть створити для подружжя нові грані сімейного життя. Суть ревнощів – справжній або уявний страх. Страх втрати коханої, близької людини, страх залишитися на самоті. Саме це почуття страху може відкрити людині нове бачення стосунків. Жінки не менше ревниві, ніж чоловіки, просто вони зазвичай більш емоційні, а тому висловлюють свої почуття набагато легше, ніж чоловіки [8].

Проводячи наше дослідження, ми змогли порівняти пари, які прожили разом більше 5 років, і тих, хто щойно одружився, тобто ще не прожив разом 5 років. Наше дослідження дозволяє стверджувати, що у подружніх пар, які прожили більше 5 років, інтенсивність ревнощів вище, ніж у пар, які щойно одружилися. З нашого дослідження ми побачили наступне:

у жінок прояв ревнощів:

- 69% - висока інтенсивність ревнощів;
- 16% - середня інтенсивність ревнощів;
- 2% - низька інтенсивність ревнощів;
- 13% - взагалі не виявляють ревнощів.

у чоловіків прояв ревнощів:

- притаманна тільки висока інтенсивність ревнощів - 43%;
- середня інтенсивність ревнощів - 52%;
- низька інтенсивність ревнощів - 5%.

Результати індикатора (див. табл. 2.1.)

Таблиця 2.1.

Результати дослідження за методикою В. Бойка

«Реакція на ревнощі», %

стать	висока інтенсивність у %	середня інтенсивність у %	низька інтенсивність у %	не проявляють ревнощі у стосунках
жінки	69	16	2	13
чоловіки	43	52	5	-

Отримані результати відсоткового значення графічно представлені наступним чином (рис. 2.1.).

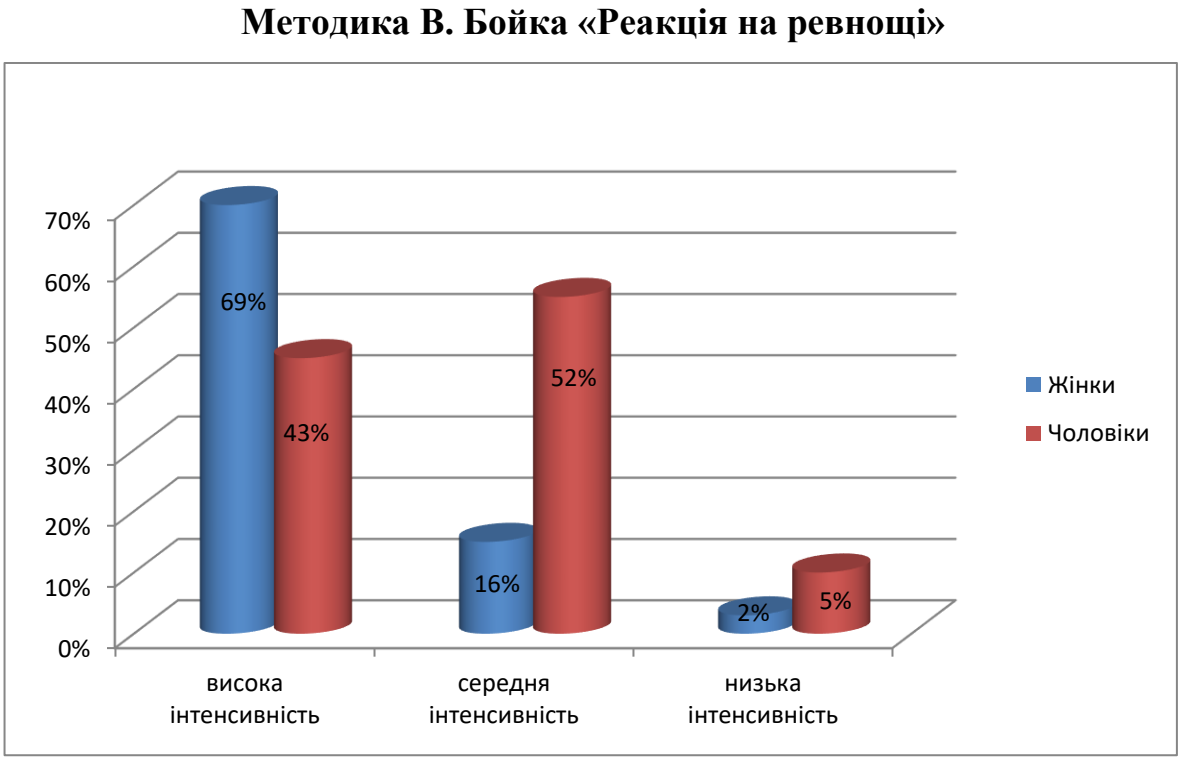

Рис. 2.1. Відсоткове значення за методикою «Реакція на ревнощі»

На наступному етапі ми провели методику виявлення конфліктних сфер подружніх відносин.

За результатами методики «Характер взаємодії подружжя в конфліктній ситуації» Ю.Е. Альошина та Л.Я. Гозмана ми виявили найбільш конфліктогенні сфери подружніх стосунків, ступінь згоди (чи незгоди) у конфліктних ситуаціях, рівень конфліктності в парі.

Ця методика показала, який рівень відповідальності беруть на себе чоловіки і жінки в конфліктному процесі і чи звинувачують чоловіки і жінки в конфліктній ситуації своїх партнерів.

За результатами отриманих показників ми побачили, що більшу відповідальність у виникненні конфлікту беруть чоловіки, а жінки перекладають свою відповідальність на чоловіків.

На нашу думку, такі результати можуть бути зумовлені стереотипами про те, що чоловік завжди має бути сильним, мужнім, захищати та піклуватися про беззахисну та ніжну жінку, а жінка, у свою чергу, має бути берегинею сімейного вогнища.

Конфлікту в сім'ї може передувати безліч причин. У сім'ї зазвичай це відбувається через несумісність поглядів на ті чи інші речі і цінності. У перші роки шлюбу конфлікт може виникнути через стереотипне сприйняття сімейного життя в батьківській родині.

Однак виходом із конфліктної ситуації може бути обговорення всіх функцій і сумісних питань, щодо ведення господарства, створення власних сімейних цінностей і традицій. Цей метод показує: у чоловіків результати дослідження показали наступне:

- 64% - беруть на себе відповідальність у разі конфлікту;
- 36% - звинувачують у цьому своїх партнерів.

Жінки:

- 60% - у конфлікті звинувачують чоловіків;
- 40% - при виникненні конфліктної ситуації беруть на себе відповідальність.

Більш детально показники отриманих результатів можна побачити (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Результати дослідження за методикою
«Характер взаємодії подружжя в конфліктній ситуації»
Ю.Є. Альошиною і Л.Я. Гозманом, %

стать	Беруть на себе відповідальність %	Звинувачують своїх партнерів %
жінки	40	60
чоловіки	64	36

Більш графічно у відсотковому значенні отримані результати конфліктогенні сфери подружніх відносин, що також є важливим у нашому дослідженні представлені на (рис. 2.2.).

Методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктній ситуації»
Ю.Є. Альошиною і Л.Я. Гозманом, %

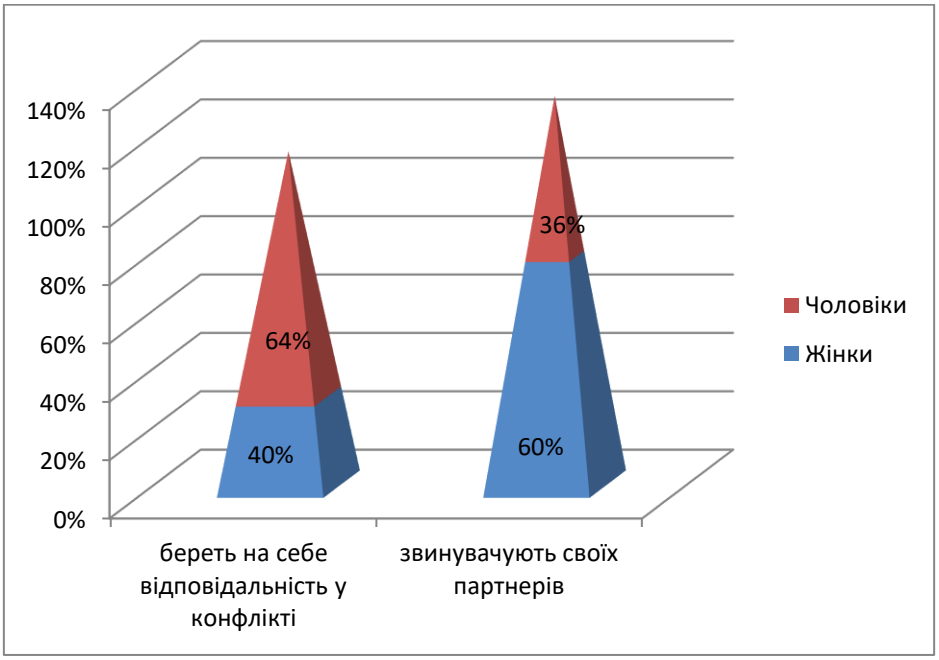

Рис. 2.2. Відсоткове значення за методикою
«Характер взаємодії подружжя в конфліктній ситуації»

За результатами методики ***«Соціологія конфлікту»*** ми проаналізували механізми включення подружжя у стан внутрішнього та зовнішнього конфліктів. Це дозволило з'ясувати, якими методами подружжя попереджає конфлікти та виходить із них.

У цій методиці розглядалися наступні питання, пов'язані з сімейними відносинами, як людина ставиться до конфлікту, і чи вважає людина сімейне життя основою конфлікту. Після проведення цієї методики ми виявили, що чоловіки більш конфліктні. Саме вони вважають, що осередком конфлікту є сім'я.

Так, згідно з результатами, чоловіки більш конфліктні, а це 78%, а рівень конфліктності у жінок показав – 22%. Більш детально з отриманими нами під час дослідження показниками можна ознайомитись у таблиці (див. табл. 2.3.)

Таблиця 2.3.

Результати дослідження за методикою «Соціологія конфлікту», %

стать	**рівень конфліктності у %**
чоловіки	78
жінки	22

Графічно отримані результати виглядають наступним чином (рис. 2.3.)

Методика «Соціологія конфлікту» у %

Рис. 2.3. Відсоткове значення за методикою «Соціологія конфлікту»

На наступному етапі за результатами методики № 4 «Тест К. Томаса» ми мали змогу спостерігати наступне, але спочатку розкриємо особливості цієї методики більш детально.

Методика тесту К. Томаса спрямована на вивчення особистісного прояву конфліктної поведінки. Дана методика дозволила виявити стилі допустимої поведінки в сімейному конфлікті та особливості стилю міжособистісної взаємодії, адаптивність до сімейного життя та комунікативні навички.

Для опису типів поведінки людей у конфліктних ситуаціях К. Томас вважає прийнятною двовимірну модель регулювання конфлікту, основними вимірами якої є співпраця, що пов’язана з увагою до інтересів інших людей, залучених у конфлікт, , і наполегливість, яка характеризується акцентом на особистих інтересах.

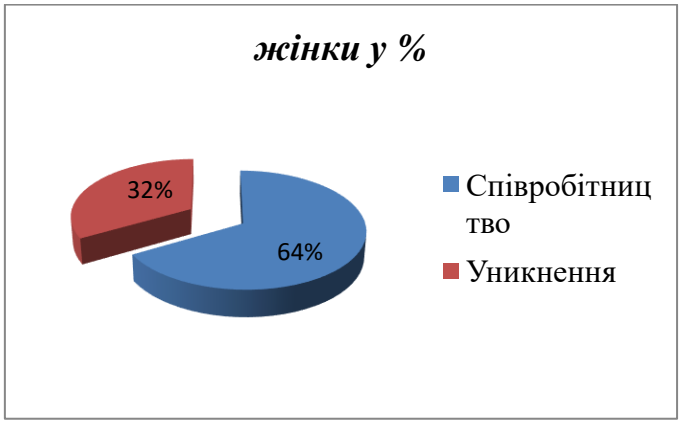
Згідно з цими вимірюваннями К. Томас виділяє такі методи регулювання конфліктів: конкуренція (змагання) – як прагнення досягти задоволення своїх інтересів за рахунок інтересів іншого; пристосування (характеризує те, що людина діє в гармонії з іншою людиною, не намагаючись відстояти власні інтереси. Людина діє в такому стилі, коли «жертвує» своїми інтересами на користь іншої людини, поступаючись їй або жаліючи для нього); компроміс (людина певною мірою поступається своїми інтересами, щоб частково їх задовольнити, те саме робить інша сторона.

Вона погоджується на часткове задоволення свого бажання і часткове виконання бажання іншої особи); уникнення (коли людина не відстоює свої права, ні з ким не співпрацює, щоб знайти вирішення проблеми, або просто уникає вирішення конфлікту. Цей стиль можна використовувати, коли проблема, яку торкаються, не дуже важлива для людини , коли він не хоче витрачати сили на її вирішення, або коли вона відчуває, що опинилася в безвихідній ситуації); співробітництво (використовуючи цей стиль, людина бере активну участь у вирішенні конфлікту та відстоює свої інтереси, але водночас намагається співпрацювати з іншою людиною).

Серед зазначених ознак ми розглядали такі чинники сімейних відносин, як: «співпраця», «уникнення», «пристосування», «суперництво», «компроміс». За результатами дослідження ми виявили, що співпраця у сімейних стосунках переважає у жінок, а це 64%, оскільки вони готові йти на певні поступки чоловікам заради спокійного сімейного життя. Чоловіки теж готові до сімейного співробітництва, але меншою мірою, ніж жінки, і їхні показники становлять 36%.

У той же час ми виявили, що чоловіки більш схильні до пристосувань і суперництва в сімейних стосунках 54%. Це може свідчити про те, що чоловіки краще адаптуються до нового середовища і нових відносин. Серед чоловіків може панувати суперництво через те, що кожен чоловік прагне бути главою сім'ї, він повинен матеріально підтримувати свою сім'ю. Чоловіки теж прагнуть до компромісу, а це 14%, тобто до спільного виходу з конфліктної ситуації. У жінок переважає уникнення - 32%, тобто втеча від проблеми і відхід від відкритого розгляду проблеми. Чоловіки частіше володіють цими якостями, оскільки вони швидше вирішують проблеми, ніж тікатимуть від них. Більш графічно результати можна побачити на (рис. 2.4.)

Методика «Тест К. Томаса» у % значенні

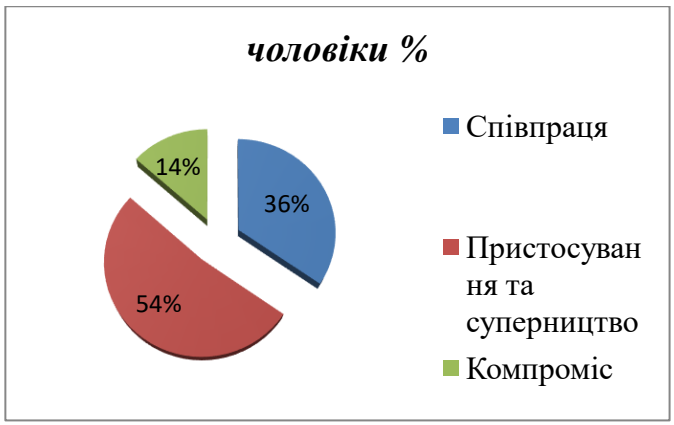

Рис. 2.4. відсоткового значення за методикою «Тест К. Томаса»

Отже, отримані дані можна пояснити особливостями вікового періоду, умов життя, рис характеру, типів темпераменту, прояву лідерських якостей подружніх пар. Слід зазначити, що сімейним парам важливо розуміти, що кожен із цих методів управління конфліктами ефективний лише в певних умовах і жоден із них не може бути виокремлений як найкращий. Вчені вважають, що при уникненні конфлікту жодна зі сторін не досягає бажаного успіху; при таких формах поведінки, як конкуренція, пристосування і компроміс, одна зі сторін обов'язково програє або обидві програють, оскільки йдуть на компромісні поступки. І тільки в ситуації співпраці виграють обидві сторони. Для того, щоб зберегти стосунки між подружжям слід розуміти та знаходити спільну мову один з одним.

ВИСНОВКИ

Проблема конфліктів тією чи іншою мірою завжди була актуальною для суспільства, але в Україні на різних етапах розвитку людини він завжди залишає вагоме місце, та впливає на різні життєві обставини.

Наукою доведено, що конфлікт – це найгостріший спосіб у процесі взаємодії, який має наслідком усунення протиріч, які виникають між індивідами в момент протистояння суб'єктів конфлікту і, як правило, має негативні емоції які часто призводять до негативних наслідків.

Конфлікти існують у різних сферах нашого життя. Вони виникають де завгодно: розбіжності в думках, протистояння різних суджень, потреб, бажань, способів життя, надій, інтересів і особистих характеристик. Конфлікт є невід'ємною ознакою будь-якого процесу суспільного розвитку.

Різні визначення конфлікту трактуються, як суперечка та протилежно спрямовані і несумісні погляди окремих індивідів, міжособистісні взаємодії між групами людей та осіб. Конфлікт – це постійні протиріччя, певні розбіжності між особами, неузгодженість дій, постійна боротьба між інтересами, думками, бажаннями, переконаннями тощо.

Раціональна поведінка людей у конфліктних ситуаціях досить часто має свою специфіку. Людина завжди бажає знайти опору у соціальному середовищі та діє вибірково шукаючи таких союзників, які зможуть її підтримати та зрозуміти, але через різні індивідуальні характеристики не завжди їй це вдається і тому виникає проблема конфліктного характеру.

Аналіз теоретичних джерел показав, що сім'я є найважливішим соціальним інститутом та інструментом у соціалізації особистості яка має свої важливі цінності: культурні, етнічні, етичні. Вона змінюється та розвивається відповідно до потреб які пов'язані із середовищем та формує базові цінності та орієнтації для людини.

Досить часто, сучасна сім'я має та переживає певні труднощі. Через нестачу коштів руйнується традиційна структура сім'ї, змінюються правила

поведінки, через невміння комуні кувати між собою та знаходити для себе час у подружніх пар виникають конфлікти, що впливає на рівень їхніх стосунків.

Конфлікт є соціальним явищем, але у середовищі завжди знайдуться люди, яким щось не сподобається і тому варто знаходити сили, щоб рівень конфліктності зменшити, оскільки ми знаємо що є різні способи та методи їх вирішення.

Конфлікт, що виникає у сім'ї має свої наслідки. Вивчення сімейних проблем набуває все більшого значення як теоретично, так і практично. У сучасному світі він є джерелом і проявом об'єктивно існуючих соціальних протиріч.

Конфліктна поведінка часто між партнерами проявляється в відкритих та прихованих формах. Прихований конфлікт відбувається через демонстративне мовчання, жести або погляди мають різке вираження, що характеризує прохолоду між подружжям.

Важливе значення в сімейно-конфліктних відносинах мають також конфлікти, що виникають між подружжям. Часто вони починаються внаслідок незадоволених потреб подружжя. Найбільш конфліктними вважаються такі періоди кризових моментів у сім'ї, як створення шлюбу та народження первістка.

Міжособистісна взаємодія має завжди певні конфліктні прояви, розбіжності у поглядах між певними групами соціального спрямування, виконує свої ролі та має певні наслідки. У цьому сенсі конфлікт є фактором суспільного розвитку, як позитивним (конструктивним), так і негативним (деконструктивним). Часто він розкриває досить важливе: соціальні суперечності, потреби людей, формує цінності, показує, що інтереси людей мають свої характерні особливості які пов'язані із потребами та істотно відіграють значення у розвитку суспільства. Хоч із психологічної точки зору якщо розглядати конфлікт, як загострення у міжособистісних відносинах, внутрішньо-особистісних протиріччях, зіткненнях у особистих переконаннях

та різноманітних проявах амбіцій особистості – це є досить дієво, оскільки самі такі чинники можуть краще показати з ким ми маємо справу і чи варто продовжувати взаємостосунки у подальшому.

Різні стилі людей у конфліктних ситуаціях дають можливості поспостерігати за реакцією осіб які конфліктують та зрозуміти для себе якими можуть бути наслідки цього конфлікту, і що варто робити, щоб їх уникнути у подальшому. Важливим є і те, що різні стилі поведінки людей у конфлікті мають свою перевагу, адже ми можемо побачити, як себе поводить людина у нестандартних ситуаціях, про що вона думає, як вона може підтримати, про що вона не говорила раніше, а у конфлікті видає за основне.

Маючи психологічні знання та вміння їх застосовувати у процесі спілкування часто допомагають вирішувати конфлікт який виникає як між партнерами так і між звичайними людьми та сприяють раціональній поведінці для вирішення складних і конфліктних проблем що виникають.

Кожна ситуація як виникає під час конфлікту вимагає прийняття різних стратегій та планів правильної тактики, які варто, щоб відповідали поставленим завданням і привели до поставленої мети.

Невміння знаходити спільну мову, розрядити конфлікт, зрозуміти та визнати свої помилки часто викликає напругу між подружжям. Покращення стосунків між партнерами можуть тільки у тому випадку, коли вони зможуть визнавати власні помилки, визначати пріоритети, а також знаходити можливі альтернативи для вирішення конфлікту. Для кращого пошуку вирішення протиріч треба бачити головне – відверту розмову, що дасть більш ефективний результат зняти напругу в стосунках міжособистісного характеру та вирішити конфліктну ситуацію, що виникла.

Сімейні конфлікти завжди зачіпають особисті інтереси будь-якого члена сім'ї. Як правило, вони мають свої наслідки та характерні особливості: суперечлива поведінка подружньої пари, невміння знаходити спільну мову з членами нової родини, невміння стримувати своїх амбіцій по відношенню до

партнерів, нездатність вирішувати побутові проблеми життєво-важливих питань сімейного характеру.

Конфлікт відкритого характеру проявляється через відверту розмову різних формах, а саме: демонстративні дії, взаємні словесні образи, такі як: крик, ниття, грюкання дверима, стукіт посуду, удар кулаком по столу, фізичні образи тощо.

Неабияку роль відіграють ревнощі проявляються в кожній сімейній парі. Існують різні погляди на ревнощі. Деякі вчені вважають, що ревнощі зміцнюють відносини і дають новий розвиток сімейному життю. Інші визначають ревнощі як фактор, що руйнує сімейне життя.

Ревнощі як почуття цілком природне. Навряд чи знайдеться доросла людина, яка ніколи не відчувала ревнощів. Деякі молоді закохані намагаються перевірити свої почуття на міцність, спеціально викликаючи ревнощі у партнера, не замислюючись про те, що це дуже важке почуття, яке не приносить радості тому, хто його відчуває.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.Ф. Педагогічні проблеми молодої сім'ї: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 2004. 278 с.
2. Андрієнко В.М. Соціальна психологія. – Х.: ХНУ, 2002. 325 с.
3. Бабенко Н. Соціологія сім'ї: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – К. : ДАКККіМ, 2004. 256 с.
4. Байдалакіна А. Теоретичні проблеми поняття «сім'я» в умовах розвитку суспільних наук // Підприємництво, господарство і право. – 2007. № 3. С. 52-55.
5. Білий Б.В. Стиль індивідуальної поведінки особистості в конфлікті. – К., 2000. 214 с.
6. Бодальов А.А. Психологія міжособистісних відносин. Питання психології. 2015. № 2. С. 18.
7. Бондаровська В. Стадії розвитку сім'ї. Види сімейних конфліктів. Київ : Вид. дім «Шкіл. світ» : Вид. Л. Галіцина, 2015. С. 12-15.
8. Бондаровська, В. Стадії розвитку сім ї. Види сімейних конфліктів. // Психологічна допомога сім'ї / Упоряд. Т. Гончаренко. – К: П86 Вид. дім «Шкіл. світ» : Вид. Л. Галіцина, 2015. С. 12-15.
9. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: НАУМ, 2001. 208 с.
10. Бондарчук А.Я. Культура шлюбно-сімейних взаємин: теоретичний аспект // Наукові записки. – Острог, 2009. 214 с.
11. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001. 96 с.
12. Бондарчук О.Й. Психологія сім'ї. Харків : Вид-во НУА, 2016. 386 с.
13. Буленко Т. В. Соціально- психологічні основи функціонування сучасної сім'ї / Т. В. Буленко. – Київ, 2005. С. 52-53.
14. Васильченко О.М. Сучасні підходи до дослідження сім'ї у психології. Правничий вісник Університету «КРОК». 2016. Вип. 24. С. 221-228.

15. Ващенко І.В. Особливості сімейних взаємин у сучасних подружніх парах. Наука і освіта. Одеса, 2015. № 3-4. С. 13-7.
16. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник / О.В. Скрипченко., Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. 416 с.
17. Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження / А. Гірник, А. Бобро, УАДУ при Президентові України, Центр досліджень адм. реформи. – К.: Вид-во. Соломії Павличко «Основи», 2003. 172 с.
18. Дворецька Г.В. Соціологія. – К., КНЕУ, 2002 С. 286-287.
19. Дорошенко Н.Н. Гендерна детермінація вибору стратегії поведінки в конфлікті // Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск 1(8), 2000. С. 39-43.
20. Дорошенко Н.Н. Гендерна детермінація вибору студентами стратегії поведінки в конфлікті. – Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н.М. Дорошенко; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. 19 с.
21. Ємельяненко Л.М., Петюх В.М., Торгова Л.В., Гриненко А.М. Конфліктологія. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2003. 315 с.
22. Задоволеність шлюбно-сімейних відносин у молодих сім'ях. Психологія Історико-критичні огляди та сучасні дослідження. Автор: Котельникова Ю.С. 2017. Видання: Том 6. № 2. С. 181-190.
23. Згоник О. В. Психологічні особливості засвоєння сімейних ролей молодим подружжям // Актуальні проблеми практичної психології. – Херсон, 2007. С. 92-93.
24. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях : навчальний посібник / Н.М. Ільїна. – Суми : Університетьска книга, 2020. – 239 с.
25. Ішмуратов В.А. Конфлікт і злагода. Київ : Наука, 2015. 376 с.
26. Канівець Т.М. Практичний матеріал до курсу «Спецпрактикум з соціальної психології»: Навчальний посібник для студентів ВНЗ. – Чернівці, 2016. – 112 с.

27. Карміна А.С. Підручник. 2-е вид. Конфліктологія / За ред. А.С. Карміна. – Спб.: Лань, 2011. 110 с.
28. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога сім'ї: Посіб. / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во; 2016. 203 с.
29. Кляпець, О. Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / О. Я. Кляпець, Інститут соціальної та політичної психології АПН України. – К., 2004. 178 с.
30. Коваленко А.Б., Корнєв М.Н. Соціальна психологія: Підручник. – К., 2006. 400 с.
31. Ковалик П., Мамієва М. Попередження й вирішення конфліктів. Донецьк. – 2003. 432 с.
32. Ковальов С.В. Проблема сімейних об'єктних відношень: сучасні концепції та перспективи їх розвитку // Актуальні проблеми психології. Т. 10: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія, вип. 4. К.: 2008. С. 385-391.
33. Кодацька Н.О. Проблемне поле дослідження життєдіяльності вагітних жінок та молодих матерів / Н.О. Кодацька // Соціальні технології: [актуальні проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – Вип. 48. С. 268-278.
34. Комісарова С.М., Білогорка М.В., Скорейко Г.А.. Мистецтво сімейного життя. – Чернівці: Склавія, 2000. 112 с.
35. Котлова Л.О. Проблема конфліктності в молодій сім'ї в період первинної адаптації. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія». 2014. Вип. 41. С. 391-396.
36. Кравченко А.В., Тверезовська Н.Т. Виникнення і попередження конфліктів у молодого подружжя. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». 2015. Вип. 220. С. 253-258.
37. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : Навчальний

посібник / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – К. : ВД «Професіонал», 2016. С. 206-212.

38. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. 186 с.
39. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, програми, процедури. – К., – 2007. 312 с.
40. Медіна Т. Соціологія сім'ї: навч. посіб. / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 2006. 72 с.
41. Нагаєв В. Конфліктологія: Курс лекцій: Навчальний посібник для вузів / В. Нагаєв, Міністерство освіти України, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. 299 с.
42. Ноур А.М., Захарченко В.Г. Щорічна державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 року «Сім'я в умовах становлення незалежної України (1991-2003 роки)» // Український соціум. – 2005. – № 2-3. С. 147.
43. Оксамитна С. Динаміка сімейного стану та складу сім'ї. Українське суспільство 1994-2004. Моніторинг соціальних змін / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2004. С. 73-80.
44. Онищенко, Г. І. Рольова взаємодія в молодій сім'ї / Г.І. Онищенко, К.: – 2014. С. 320.
45. Пелих Н.С., Левус Н.І. Особливості статево-рольової соціалізації підлітків з повних та неповних сімей. Проблеми сучасної психології. 2013. Вип. 22. С. 445-457.
46. Пірен М. Деонтологія конфліктів та управління. – К.: 2001. 123 с.
47. Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник / М.І. Пірен. – Київ: МАУП, 2003. 360 с.
48. Поліщук В. М. Психологія сім'ї: навч. посібник / За заг. ред. В. М. Поліщука. – Суми: Універ. книга, 2009. С. 53-72.
49. Поліщук В. М. Соціальна психологія: Навчальний посібник. – Суми, 2006.

50. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
51. Постовий В.Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / Інститут системних досліджень освіти АПН України. Інститут педагогіки. – К.: Освіта, 2003. 64 с.
52. Радчук В.М., Тельман А.Г. Психологія конфліктів: Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2004. 104 с.
53. Римаренко І.В. Зміна шлюбно-сімейних відносин в Україні. Науковий огляд. – 2019. – Т. 6. – № 59. С. 28-44.
54. Романовська К.П. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – 3-тє. вид., перероб., і доп. – К.: Правова єдність, 2009. 432 с.
55. Седих К.В. Психологія сім'ї : навчальний посібник / К.В. Седих. – Полтава, 2013. 197 с.
56. Семенченко В. А. Психологія особистості. – К. 2001. 326 с.
57. Семиченко В.А., Заслуженюк В.А. Мистецтво взаєморозуміння: Психологія та педагогіка сімейного спілкування. – К.: Веселка, 2006. 209 с.
58. Сім'я в умовах становлення незалежної України : Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 року. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2004. С. 30.
59. Степанов О. Психологічна енциклопедія: А – Я / О. Степанов (авт.- упоряд.). – К. : Академвидав, 2006. 424 с.
60. Степанюк О., Мельниченко О. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників : збірник практичних матеріалів. Київ, 2020. 132 с.
61. Тарабукін Ю.О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
62. Ткачук Т.А., Іщенко А.С. Психологічні особливості взаємодії подружжя у конфліктних ситуаціях. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). С. 227-230.
63. Трофімов Ю. Л. Психологія: / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. С. 544-552.

64. Турбан В. В. Сімейний конфлікт як предмет дослідження у практичній психології / В. В. Турбан // Актуальні проблеми психології. – 2016. – Т. 10, Вип. 28. С. 444-453.
65. Федоренко Р. П. Психологія молодої сім'ї і сімейна криза: Моногр.– Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.
66. Франчук Ю. В. Особливості соціально-психологічної адаптації молодих сімей офіцерів-прикордонників : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.09 / М.Ю. Вікторівна. – Хмельницький, 2012. 203 с.
67. Цимбалюк І.М. Яницька О. Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004.
68. Цюрупа М. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник / М. Цюрупа. – К.: Кондор, 2004. 169 с.
69. Чорноусенко Н. С. Взаємозв'язок сімейних стосунків з властивостями самоактуалізованої особистості // Актуальні проблеми психології. – К., – Т. 10. 2008. С. 43-54.
70. Юрченко І.В. Функціонально неповна сім'я: характерні риси та проблеми // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія, – Івано-Франківськ: ВЦВ ЦІТ, 2008. – Вип. 13. – Ч. 2. С. 207-216.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Опитувальник «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях»

Опитувальник «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» дозволяє виявити найбільш конфліктогенним сфери подружніх відносин, ступінь згоди (або незгоди) в конфліктних ситуаціях, рівень конфліктності в парі.

Методика розроблена Ю.Є. Альошиною і Л.Я. Гозманом.

Методика передбачає бланковий тест – опитувальник, який містить опис 32 ситуацій подружньої взаємодії, які носять конфліктний характер.

Як відповідь респондентам (досліджуваним) пропонується шкала можливих реакцій на певну ситуацію, в яку закладено дві ознаки: активність чи пасивність реакції і згоду або незгоду з партнером (стороною в конфлікті).

Лівий полюс шкали – активне вираження незгоди, незгодні нейтральне ставлення, пасивне вираження згоди і, нарешті, правий полюс – активне вираження згоди. Розподілам шкали відповідей приписуються значення в балах відповідно від «-2» до «+2».

Шкала має наступний вигляд:

категорично не згодна з тим, що чоловік робить і говорить у даній ситуації, активно заперечую йому і наполягаю на своєму - (-2);

не згодна з тим, що чоловік робить і говорить у даній ситуації, демонструю своє невдоволення, але уникаю відкритого обговорення - (-1);

нічого не задумую, не висловлюю своє ставлення, чекаю подальшого розвитку подій - (0);

в цілому згодна з тим, що чоловік робить і говорить, але не вважаю за необхідне відкрито висловлювати своє ставлення - (1);

повністю згодна з тим, що чоловік робить і говорить у даній ситуації, активно підтримую його і схвалюю - (2).

Процедура проведення:

Стимульний матеріал розроблений окремо для чоловіків і для жінок. Обстеження проходить кожен з подружжя окремо.

Інструкція: «У відносинах між подружжям досить часто бувають непорозуміння, протиріччя, зіткнення інтересів. Нижче наводяться досить типові ситуації; такі (або майже такі ж) виникають в кожній родині. Бували вони, напевно, і у вас. Будь ласка, виберіть той варіант із запропонованих відповідей, який найбільшою мірою близький до того, як ви себе ведете в подібних ситуаціях. Не варто занадто довго замислюватися над вибором відповіді, тому що в даному випадку не може має відповідей «правильних» і «неправильних». Позначте на відповідному аркуші номер того варіанта, який видався вам найбільш підходящим, і переходите до наступної ситуації. Усі відповіді будуть збережені в таємниці ».

Обробка результатів

Вивчення конфліктів у подружніх парах дозволило авторам методики виділити 8 сфер, в яких найчастіше відбуваються сутички:

1. Проблеми відносин з родичами і друзями.

2. Питання, пов'язані з вихованням дітей.

3. Прояв прагнення до автономії.

4. Порушення рольових очікувань.

5. Неузгодженість норм поведінки.

6. Прояв домінування одним з подружжя.

7. Прояв ревнощів.

8. Розбіжності у ставленні до грошей.

Всі ситуації по даних підставах групуються у вісім блоків наступним чином: Номери блоку, номери станів:

1 1, 5, 8, 20

2 квітня, 11, 16, 23

3 червень, 18, 21, 22

2 квітня, 12, 27, 29

5 3, 26, 28, 30

9 червня, 25, 31, 32

13 липня, 14, 17, 24

7 серпня, 10, 15, 19

Крім того, ситуації можуть бути розділені на дві групи з підстав «винного в конфлікті». Слово «вина» береться в лапки, тому що мова йде не про реальну винності (яку часто взагалі важко виявити), а про привід до сварки.

У ситуаціях №: 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 31 в більшою мірою у виникненні конфлікту «винен» респондент, а в ситуаціях №: 1 , 2, 3, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 20, 21, 24, 25, 28, 29, 32 такий привід дав чоловік (дружина).

Результати досліджень отримують шляхом розрахунку загального індексу (середнє арифметичне по кожному блоку).

Інтерпретація результатів:

Значення індексів змінюються від -2 до 2.

Негативне значення індексу говорить про негативну реакцію респондента в конфліктних ситуаціях;

Позитивні - про позитивні реакціях.

Значення, близькі до 1 (або до -1) підкреслюють пасивний характер поведінки при сімейних непорозуміннях;

Значення, близькі до 2 (або до -2) про активну позиції в даній ситуації.

Отримані результати дають можливість говорити і про загальний рівень конфліктності в парі. Чим ближче значення загального індексу до -2, тим більше конфліктний характер носить взаємодія подружжя.

Крім того, ситуації можуть бути розділені на дві групи з підстав «винного в конфлікті». Слово «вина» ми беремо в лапки, тому що мова йде не про реальну винності (яку 1 часто взагалі важко виявити), а про привід до сварки. У ситуаціях № 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 31 в більшою мірою у виникненні конфлікту «винен» респондент, а в ситуаціях №

1, 2 , 3, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 20, 21, 24, 25, 28, 29, 32 такий привід дав чоловік (дружина).

Значення індексів змінюються від -2 до 2. Негативне значення індексу говорить про негативну реакцію респондента в конфліктних ситуаціях, позитивні – про позитивні реакціях. Д Значення, близькі до 1 (або до -1) підкреслюють пасивний характер поведінки при сімейних непорозуміннях, а близькі до 2 (або до -2) про активну позиції в даній ситуації.

Отримані результати дають можливість говорити і про загальний рівень конфліктності в парі. Чим ближче значення загального індексу до -2, тим більше конфліктний характер носить взаємодія подружжя.

Отже, результати методики дають можливість охарактеризувати досліджуючу пару по ряду параметрів: найбільш конфліктогенним сфери подружніх відносин, ступінь згоди (або незгоди) в ситуаціях конфлікту, рівень конфліктності в парі. Ці характеристики можуть бути корисні як в дослідженнях різних сторін подружніх взаємин, так і при діагностиці з метою подальшої корекції.

Стимульний матеріал

Текст опитувальника *(чоловічий варіант)*

1. Ви запросили своїх родичів у гості. Дружина, знаючи про це, несподівано пізно повернулася додому. Вас це засмутило і після відходу гостей. Ви висловлюєте дружині своє засмучення, а вона не може зрозуміти причини невдоволення. Ви ...

2. Дружина давно обіцяла зробити дещо по дому і знову нічого не зробила. Ви ...

3. Ви довго стояли в черзі в магазині. Продавщиця весь час відволікалася, грубила покупцям. Коли підійшла Ваша черга, дружина, на Ваш погляд, занадто різко стала говорити з нею. Ви неприємно здивовані її тоном; Ви ...

4. Вже пізно, дитині пора лягати спати, але йому не хочеться, а дружина все-таки намагається відправити його у ліжко. Ви втручаєтеся і

дозволяєте дитині пограти ще, кажучи, що завтра вихідний. Дружина наполягає на своєму. Ви ...

5. Ви домовилися вихідний провести вдома. Але несподівано Вам подзвонили батьки і покликали до себе. Ви відразу ж стали збиратися. Дружина залишилася незадоволена тим, що порушилися Ваші спільні плани. Ви ...

6. У дружини поганий настрій. Ви здогадуєтеся, що в неї неприємності на роботі, хоча вона нічого не говорить. Ви намагаєтеся викликати її на розмову, але вона йде від бесіди. Ви ...

7. Ви з дружиною запрошені на день народження друга, грошей на подарунок недостатньо. Вам здається, що саме дружина в цьому місяці витратила надто багато грошей. Ви ...

8. Ваш друг ділиться з Вами і Вашою дружиною своїми проблемами і переживаннями. Одне із зауважень Вашої дружини, на Ваш погляд, випадає із загального тону розмови і образливо для співрозмовника. Ви ...

9. Вам обом треба затриматися на роботі, і нікому побути з дитиною. Ви вважаєте, що Ваші справи важливіші, і дружина повинна зробити це, але вона не погоджується. Ви ...

10. Ви почали ремонт квартири. Несподівано виявилося, що ця затія обійдеться дорожче, ніж Ви припускали. Дружина з самого початку скептично ставилася до Ваших планів, а тепер дуже сердита на Вас за непередбачені витрати. Ви ...

11. У Вас є улюблене заняття, дружина радить залучити до цього дитину. Ви ж вважаєте, що дитина буде Вам заважати, а дружина продовжує наполягати на своєму. Ви ...

12. Ви збираєтеся піти з дому у справах, а дружина хоче з Вами поговорити і незадоволена, що Ви відмовляєтеся затриматися хоча б на кілька хвилин. Ви ...

13. З юності у вас залишилося багато друзів-жінок. Ви з задоволенням спілкуєтеся з ними, вони заходять до Вас в гості. У дружини ці візити викликають невдоволення. Ви ...

14. Ви зайшли до дружини на роботу. Її не виявилося на місці, і, поки Ви її чекали, Вам явно вдалося завоювати симпатії її колег-жінок. Вас здивувала негативна реакція дружини. Ви ...

15. Вам здається, що дружина періодично не на те витрачає гроші, ось вона купила непотрібну, на Ваш погляд, річ, але дружина вважає, що вона необхідна в будинку. Ви ...

16. Ви просите дружину допомогти дитині підготувати уроки, тому що самі гірше знайомі з цим предметом, а вона продовжує займатися своєю справою і відсилає дитини до Вас, кажучи, що їй ніколи. Ви ...

17. Останнім часом на роботі Ви багато спілкуєтеся з однією з Ваших співробітниць. Ви часто телефонуєте один одному, згадуєте про неї в розмовах з дружиною. Їй це явно неприємно. Ви ...

18. Ви випадково зустрілися зі своїм старим приятелем, розговорилися з ним, і він умовив Вас зайти до нього додому. Ви пробули з ним весь вечір і пізно повернулися додому. Дружина турбувалася і, коли Ви повернулися, висловила Вам своє невдоволення. Ви ...

19. За кілька днів до зарплати знову виник розмова про те, що грошей не вистачає. Дружина вважає, що Ви недостатньо робите для забезпечення сім'ї. Ви ...

20. Ви провели вечір з новими друзями, які подобаються дружині, але Вам не дуже симпатичні. На Ваш погляд, з ними було нуднувато, але Ви намагалися цього не показувати. По дорозі додому дружина несподівано висловила своє невдоволення тим, як Ви вели себе з її друзями. Ви ...

21. Ваша дружина збирається до своїх старих друзів у гості. Вам хотілося б піти з нею, але вона не пропонує цього. Ви ...

22. У Вас є улюблене захоплення, якому Ви приділяєте вільний час, дружина не поділяє цього інтересу, навіть висловлює відкрите невдоволення. Ви ...

23. Дружина покарала дитину, але Вам здається, що провина не настільки серйозний, і Ви починаєте грати з дитиною. Дружина незадоволена цим. Ви ...

24. В гостях Вас познайомили з цікавим чоловіком. Ваша дружина протягом усього вечора сиділа поруч з ним, танцювала лише з ним і про щось жваво розмовляла. Вас це зачепило. Ви ...

25. Ви збираєтеся провести неділю вдома, але виявляється, що дружина обіцяла друзям відвідати їх. Вам дуже не хочеться йти. Ви ...

26. Ви розповіли другу про Ваших сімейних проблемах, дружина дізналася про це і була дуже незадоволена, бо вважає, що не варто розповідати всім і кожному про подібні речі. Ви ...

27. Дружина давно просила Вас полагодити праску. Сьогодні вона хотіла нею скористатися, але він виявився непочіненним. Вона висловила Вам своє невдоволення, незважаючи на те, що знає, що Вам було ніколи. Ви ...

28. Знайома Вашої родини вже не в перший раз підвела Вас, і Ви вважаєте, що їй необхідно висловити своє невдоволення відкрито. Дружина каже, що не варто надавати цьому великого значення. Ви ...

29. У Вас поганий настрій, і Вам хочеться поговорити з дружиною і поділитися своїми переживаннями і сумнівами з нею, але вона не помічає Вашого стану і відповідає, що поговорити можна пізніше, а зараз їй ніколи. Ви ...

30. Приятелька дружини зателефонувала і попросила Вас передати дружині дещо, як тільки та повернеться додому. У Вас було багато справ, і Ви згадали про це лише пізно ввечері. Дружина була дуже незадоволена і різко сказала, що Ваша необов'язковість ставить її в незручне становище вже не в перший раз. Ви ...

31. Увечері Ви збираєтеся разом з дружиною дивитися телевізор, однак Ваші інтереси перетинаються - Вам хочеться дивитися передачі за різними програмами. Кожен з Вас наполягає на своєму. Ви ...

32. Ви обговорюєте плани спільного відпочинку з друзями, і дружина несподівано починає різко виступати проти будь-якого Вашої пропозиції. Ви ...

Текст опитувальника *(жіночий варіант)*

1. Ви запросили своїх родичів у гості. Чоловік, знаючи про це, несподівано пізно повернувся додому. Вас це засмутило, і після відходу гостей Ви висловлюєте чоловікові своє засмучення, а він не може зрозуміти причини невдоволення. Ви ...

2. Чоловік уже багато разів обіцяв зробити Вам дещо по дому, але як і раніше їм нічого не зроблено. Ви ...

3. Ви довго стояли в черзі в магазині. Продавщиця весь час відволікалася, грубила покупцям. Коли підійшла Ваша черга, чоловік, на Ваш погляд, занадто різко почав говорити з нею. Ви неприємно здивовані його тоном. Ви ...

4. Вже пізно, дитині пора лягати спати, але йому не хочеться, а чоловік все-таки намагається відправити його у ліжко. Ви втручаєтеся і дозволяєте дитині ще трохи пограти, кажучи, що завтра вихідний. Чоловік наполягає. Ви ...

5. Ви домовилися вихідний провести разом вдома. Але несподівано Вам подзвонили батьки і покликали до себе. Ви відразу ж почали збиратися. Чоловік незадоволений, що порушилися Ваші спільні плани. Ви ...

6. У чоловіка поганий настрій. Ви здогадуєтеся, що у нього неприємності на роботі, хоча він нічого не говорить. Ви намагаєтеся викликати його на розмову, але він іде від розмови. Ви ...

7. Ви з чоловіком запрошені на день народження друга, грошей на подарунок недостатньо. Вам здається, що саме чоловік в цьому місяці витратив їх занадто багато. Ви ...

8. Ваша подруга ділиться з Вами і Вашим чоловіком своїми проблемами і переживаннями. Одне із зауважень чоловіка, на Ваш погляд, випадає із загального тону розмови і образливо для співрозмовниці. Ви ...

9. Вам обом треба затриматися на роботі, і нікому побути з дитиною. Ви вважаєте, що Ваші справи важливіші, і це повинен зробити чоловік, але він не погоджується. Ви ...

10. Ви почали ремонт квартири. Несподівано виявилося, що ця затія обійдеться дорожче, ніж Ви припускали. Чоловік з самого початку скептично ставився до Ваших планів, а тепер ще сердитий на Вас за непередбачені витрати. Ви ...

11. У Вас є улюблене заняття. Чоловік радить залучити до цієї справи дитини. Ви вважаєте, що дитина буде Вам заважати, а чоловік продовжує наполягати. Ви ...

12. Ви збираєтеся піти з дому у справах, а чоловік хоче з Вами поговорити і незадоволений, що Ви відмовляєтеся затриматися на кілька хвилин. Ви ...

13. З юності у вас залишилося багато друзів-чоловіків. Ви з задоволенням спілкуєтеся з ними, вони заходять до Вас в гості. У чоловіка всі ці візити викликають невдоволення. Ви ...

14. Ви зайшли до чоловіка на роботу. Його не виявилося на місці, і, поки Ви його чекали. Вам явно вдалося завоювати симпатії його колег-чоловіків. Вас здивувала негативна реакція чоловіка. Ви ...

15. Вам здається, що чоловік не на те витрачає гроші. Ось він знову купив непотрібну, на Ваш погляд, річ, але чоловік вважає, що вона необхідна в будинку. Ви ...

16. Ви просите чоловіка допомогти дитині приготувати уроки, тому що самі гірше знайомі з цим предметом, а чоловік продовжує займатися своїми справами, відсилає дитини до Вас, кажучи, що йому ніколи. Ви ...

17. Останнім часом на роботі Ви багато спілкуєтеся з одним з Ваших колег. Ви часто телефонуєте один одному, згадуєте про нього в розмовах з чоловіком. Чоловікові це не подобається. Ви ...

18. Ви випадково зустріли стару подругу, розговорилися з нею, і вона вмовила Вас зайти до неї додому. Ви пробули з нею весь вечір і пізно повернулися додому. Чоловік турбувався і, коли Ви повернулися додому, висловив Вам своє невдоволення. Ви ...

19. За кілька днів до зарплати знову виник розмова про те, що грошей не вистачає. Чоловік вважає, що Ви недостатньо робите для забезпечення сім'ї. Ви ...

20. Ви провели вечір з новими друзями, які подобаються чоловікові, але Вам не дуже симпатичні. На Ваш погляд, з ними було нуднувато, але Ви намагалися це не показати, а по дорозі додому чоловік, несподівано висловив своє невдоволення тим, як Ви вели себе з його друзями. Ви ...

21. Ваш чоловік збирається до своїх старих друзів у гості. Вам хотілося б піти з ним, але він не пропонує цього. Ви ...

22. У вас є улюблене захоплення, якому Ви приділяєте вільний час. Чоловік не поділяє цього інтересу і навіть висловлює відкрите невдоволення. Ви ...

23. Чоловік покарав дитини, по Вам здається, що провина не настільки серйозний, і Ви починаєте грати з дитиною. Чоловік незадоволений цим. Ви ...

24. В гостях у друзів Вас познайомили з привабливою жінкою. Ваш чоловік протягом усього вечора сидів поруч з нею, танцював і про щось жваво розмовляв. Вас це зачепило. Ви ...

25. Ви збиралися провести неділю вдома, але виявилося, що чоловік обіцяв друзям відвідати їх. Вам дуже не хочеться йти. Ви ...

26. Ви розповіли подрузі про свої сімейні проблеми. Чоловік дізнався про це і був дуже незадоволений, оскільки вважає, що не варто розповідати всім і кожному про подібні речі. Ви ...

27. Чоловік давно просив зашити йому штани. Сьогодні він хотів би їх надіти, але вони залишилися незашітимі. Він висловлює своє невдоволення, незважаючи на те, що знає, що Вам було ніколи. Ви ...

28. Знайомий Вашої родини вже не в перший раз підвів Вас, і Ви вважаєте, що необхідно висловити своє невдоволення. Чоловік каже, що не варто надавати цьому великого значення. Ви ...

29. У Вас поганий настрій, і Вам хочеться поділитися з чоловіком своїми переживаннями, сумнівами. Ви намагаєтеся заговорити з ним, але він не помічає Вашого стану і відповідає, що поговорити можна пізніше, а зараз йому ніколи. Ви ...

30. Приятель чоловіка подзвонив і попросив Вас передати дещо чоловіку, як тільки той повернеться додому. У Вас було багато справ, і Ви згадали про це лише пізно ввечері. Чоловік був дуже незадоволений і різко сказав, що Ваша необов'язковість вже не в перший раз ставить його у незручне становище. Ви ...

31. Увечері Ви збираєтеся разом з чоловіком подивитися телевізор, проте Ваші інтереси перетинаються – Вам хочеться дивитися передачі за різними програмами. Кожен з Вас наполягає на своєму. Ви ...

32. Ви обговорюєте з друзями плани спільного відпочинку. Чоловік несподівано починає різко виступати проти Вашої пропозиції. Ви ..

ДОДАТОК Б

АНКЕТА

Соціологія конфлікту

Дані про себе:_____

Ваш вік _____

Ваша стать: чоловік,_____ жінка,_____

1) Як ви розумієте поняття “конфлікт”?

а) це сварка двох і більше людей

б) протиріччя поглядів

в) зіткнення протилежних цілей

2) На вашу думку конфлікти найчастіше бувають?

а) в колі друзів

б) вдома

3) Як часто ви потрапляєте в конфлікт?

а) інколи

б) часто

в) ніколи

4) На вашу думку конфлікти бувають?

а) особисті

б) сімейні

в) релігійні

5) Між ким найчастіше виникають конфлікти?

а) між батьками

б) дітьми

6) Як можна попередити конфлікт?

а) розв’язати

б) уникнути

7) Для конфлікт вибирається?

а) самого себе

б) будь-кого

8) Чи впливає це на вас?

а) так

б) ні

в) інколи

9) Чи часто ви конфліктуєте?

а) так

б) ні

в) інколи

10) Ви часто спричиняли конфлікт?

а) так

б) ні

в) інколи

11) Ви часто ставали свідком конфлікту?

а) так

б) ні

12) Вплив конфліктів на людину відображається на її?

а) авторитеті

б) сім'ї

13) Ви стараєтесь бути учасником конфлікту?

а) так

б) ні

14) На вашу думку конфлікт це:

_____

_____

15) Чи задумуєтесь, які наслідки будуть після конфлікту?

а) так

б) ні

Обробка результатів:

«так» 1б, «ні» 0.5б, «інколи» 0б.

ДОДАТОК В

ПОВЕДІНКА ПОДРУЖЖЯ В КОНФЛІКТІ

Тест К. Томаса

Тест був розроблений американським психологом К. Томасом

В умовах соціального конфлікту К. Томас виділяє основні стилі поведінки:

• «Наполегливість» (від англ. Assertiveness – наполегливість, самовпевненість), що характеризується, перш за все, захистом власних інтересів.

• «Співробітництво» (від англ. Cooperativeness), який передбачає уважне ставлення суб'єкта до інтересів інших учасників конфлікту.

Відповідно двом основним стилям поведінки виділяються наступні способи реагування в конфлікті:

• Суперництво / Змагання (+ Наполегливість,-Співпраця) – неефективний, проте часто вживаний стиль поведінки в конфліктах, виражається в прагненні досягти своїх інтересів, не беручи до уваги інтереси інших.

• Уникання (- Наполегливість,- Співпраця) – відхід від конфлікту, що припускає як ухилення від співпраці, так і відмова відстоювати власні інтереси.

• Пристосування (- Наполегливість, + Співробітництво) – нехтування власними інтересами заради інтересів інших.

• Компроміс (± Наполегливість, ± Співпраця) – угода між конфліктуючими сторонами, що досягається шляхом взаємних поступок.

• Співпраця / Кооперація (+ Наполегливість, + Співробітництво) – альтернативне рішення конфлікту, (повністю) задовольняє інтересам всіх конфліктуючих сторін.

Кожен з п'яти способів реагування описується в запитальнику 12 судженнями про поведінку в конфліктній ситуації. У різних поєднаннях вони

згруповані в 20 пар. У кожній парі респонденту пропонується відзначити те твердження, яке представляється йому найбільш підходящим. Оцінки сумуються по п'яти шкалами і порівнюються між собою для визначення схильності індивіда до вибору в конфліктних ситуаціях характерних способів соціальної взаємодії.

Інструкція:

Пропонований Вашій увазі опитувальник складається з подвійних висловлювань: а і б. Уважно прочитавши кожен вислів, виберіть те, яке в більшій мірі відповідає Вашим звичайним вчинкам і рішенням. Відзначте обраний варіант.

Опитувальник:

1.

а) Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання.

б) Чим обговорювати те, у чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, з чим ми обоє згідні.

2.

а) Я намагаюся знайти компромісне рішення.

б) Я намагаюся залагодити справу з урахуванням всіх інтересів іншої людини і моїх власних.

3.

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Я намагаюся заспокоїти іншого і прагну, головним чином, зберегти наші відносини.

4.

а) Я намагаюся знайти компромісне рішення

б) Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.

5.

а) Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого.

б) Я намагаюся робити все, щоб уникнути непотрібної напруженості.

6.

а) Я намагаюся уникнути неприємностей для себе.

б) Я намагаюся домогтися свого.

7.

а) Я намагаюся відкласти рішення спірного питання, з тим щоб згодом вирішити його остаточно.

б) Я вважаю за можливе в чомусь поступитися, щоб добитися іншого.

8.

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Першим ділом я намагаюся визначити те, у чому складаються всі порушені інтереси і спірні питання.

9.

а) Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності.

б) Я докладаю зусиль, щоб домогтися свого.

10.

а) Я твердо прагну досягти свого.

б) Я намагаюся знайти компромісне рішення.

11.

а) Першим ділом я прагну ясно визначити те, у чому складаються всі порушені інтереси і спірні питання.

б) Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.

12.

а) Часто я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.

б) Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.

13.

а) Я пропоную середню позицію.

б) Я намагаюся переконати співрозмовника в перевагах своєї позиції.

14.

а) Я повідомляю іншому свою точку зору і запитую про його погляди.

б) Я намагаюся показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.

15.

а) Я намагаюся заспокоїти іншого і прагну, головним чином, зберегти наші відносини.

б) Я намагаюся зробити все необхідне, щоб уникнути напруги.

16.

а) Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.

б) Найчастіше я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.

17.

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Я намагаюся зробити все, щоб уникнути непотрібної напруженості.

18.

а) Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість настояти на своєму.

б) Я дам іншому залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.

19.

а) Першим ділом я намагаюся визначити, у чому складаються всі порушені інтереси і спірні питання.

б) Я намагаюся відкласти спірні питання, з тим щоб з часом вирішити їх остаточно

20.

а) Я віддам перевагу негайно вирішити наші розбіжності.

б) Я постараюся знайти найкраще поєднання вигод і втрат для нас обох.

21.

а) Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до інтересів і бажань іншого.

б) Я завжди прагну до прямого обговорення проблеми.

22.

а) Я намагаюся знайти рішення, яке знаходиться посередині між нашими позиціями.

б) Я відстоюю свої інтереси

23.

а) Як правило, я стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.

б) Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання.

24.

а) Якщо позиція іншого здається йому дуже важливою, я намагаюсь йти йому назустріч.

б) Я намагаюся переконати іншого досягти компромісу.

25.

а) Я намагаюся переконати іншого у своїй правоті

б) Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до аргументів іншого

26.

а) Я звичайно пропоную середню позицію.

б) Я майже завжди прагну дотримати інтереси кожного з нас.

27.

а) Найчастіше, я намагаюся уникнути суперечки.

б) Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість настояти на своєму.

28.

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Улагоджуючи ситуацію, я, як правило, намагаюся знайти у співрозмовника підтримку.

29.

а) Я пропоную середню позицію.

б) Думаю, не завжди варто хвилюватися через те,що виникають розбіжності.

30.

а) Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.

б) Я завжди займаю таку позицію в переговорах, щоб домогтися успіху могли ми обидва.

Ключ

(1 збіг = 1 бал)

Стратегія: Відповіді

Співпраця: 2Б 5А 8Б 11А 14А 19А 20А 21Б 23А 26Б 28Б 30Б

Пристосування: 1Б 3Б 4Б 11Б 15А 16А 18А 21А 24А 25Б 27Б 30А

Суперництво: 3А 6Б 8А 9Б 10А 13Б 14Б 16Б 17А 22Б 25А 28А

Компроміс: 2А 4А 7Б 10Б 12Б 13А 18Б 20Б 22А 24Б 26А 29А

Уникнення: 1А 5Б 6А 7А 9А 12А 15Б 17Б 19Б 23Б 27А 29Б

Сума балів за кожною шкалою дає уявлення про схильність респондента до певної стратегії дій в умовах конфлікту.

Кожна з п'яти стратегій робить відповідний вплив на характер протікання конфлікту і можливість досягнення сторонами своїх цілей в його результаті:

• у разі уникнення / догляду від конфлікту, жодна зі сторін не досягне успіху, крім того, конфлікт не дозволяється і, як правило, надає подальший вплив на взаємовідносини сторін, через деякий час розгоряючись знову;

• у випадках суперництва, пристосування та компромісу, хтось виграє, хтось програє, або обидві сторони програють, тому що йдуть на компроміс;

• і тільки в ситуації співробітництва / кооперації всі сторони виявляються у виграші.